ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 2,713 — Կ. ՊՈԼԻՍ. 1905, ՕԳՈՍՏՈՍ 12 — 25 — 23 ՃԷՄԱԶԻ ԽԻՒԼ ԱԽ", 1323 — 12 ԱՂՈՍԹՈՍ 1321 — ՈՒՐԲԱԹ

بوزانتيون
ارمنجه يومى وسياسى غزته، صاحب امتياز ومدير مسئولى
بوزانت كچيان
مطبعه واداره خانه‌سى بابعالى جاده‌سنده ۲۳-۲۵ نومرولو
دائره مخصوصه‌ده در

Բիւզանդիոն

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ա.— ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

Ամէն խմորուած ըմպելի իր մէջ կը պարունակէ ոգի մը, որուն կ'ըսուի ալքօլ։ Խմորուած ըմպելիներէն ոմանք շատ կը պարունակեն այս ոգին, ոմանք քիչ։ Բուն ոգելից ըմպելին է ալքոլը, որուն մէջ ջուրը չկայ։ Ըստ որ ալքոլը խմորուելէն կ'առաջանայ, բայց կարելի է զայն ձեռք բերել նաեւ կեռասէ, գարիէ, քամուած խաղող նոյն իսկ յարդ և ուրիշ նիւթեր խմորելով։ Հրապարակի վրայ ծախուած իսպիրդօներուն մեծ մասը խարդախուած է արուեստական զանազան միջոցներով։ Եթէ անձ մը, իր տանը գործածութեան համար իբրև վառելիք իսպիրդօ գնէ, ըսելիք չկայ։ Սակայն եթէ իբրև ոգելից ըմպելի գործածել ուզէ զայն, յամրաբար ինքզինքը կ'այրէ, կ'հատցնէ։ Ըստծօ տեսական ենթադրութիւն մը չէ։ Անձամբ ճանչցայ քառասունի մօտ գեր և երեւութապէս կայտառ անձ մը, որ օղիէն համ չէր առներ այլ եւս. վասն զի անիկա անբաւական էր զինքը գերագրգռելու։ Սկսաւ գործածել իսպիրդօ։ Մէկ ու կէս տարիէն կմախք դարձաւ, և հասա մեղրամոմի մը պէս, զոր անխոհեմութեամբ բոցավառ կրակի մը քով թողուցած են, հալեցաւ, մաշեցաւ, պատրոյգը մինակ մնաց և ինք իր վրայ կքելով կեանքն աւարտեց։ Բայց գիտեմ որ մեր մէջ, իսպիրդօ գործածողներն հազուադէպ են, ուստի աւելի չեմ երկարեր այդ մասին։

Ինչպէս որ ըսի, բոլոր ոգելից ըմպելիներուն մէջ ալքոլ կայ մեծ կամ փոքր զանազան չափերով։ Լաւագոյն ըլլայ թերեւս անոնց իւրաքանչիւրին վրայ առանձին խօսիլ, աղէկն ու գէշը ճանչցնել, որ չըսուի թէ ալքոլի դէմ ամէն գրողի նպատակն է ընթերցողներն ահաբեկել, ճշմարտութեան մէկ մասն յայտնելով և միւսը ծածկելով։ Ուրեմն նախ կարեւոր է գիտնալ թէ ալքոլն ի՛նչ բնախօսական ազդեցութիւն կ'ընէ մարդկային մարմնոյն վրայ։

Ալքոլին բնախօսական ազդեցութիւնը.— Ալքոլն ստամոքս հասնելուն պէս անոր հիւթը կ'ցամքեցնէ, կ'իջնէ աղիքները, յետոյ կ'թափանցէ լեարդին մէջ, անկէ դուրս ելլելով արեան շրջանին մէջ կ'իյնայ և կ'տարածուի մարմնոյն ամէն կողմը։ Ալքոլը կազմուած է գերազանցապէս այրելի նիւթերէ, այսինքն, չորս մաս բնածուխէ, վեց մաս ջրածինէ և երկու մաս թթուածինէ։ Մարմնոյ հիւսուածներուն մէջ երբ կ'հանդիպի թթուածնի, իսկոյն կ'բռնկի, կ'արտադրէ մեծ քանակութեամբ բնածխային թթու և ջուր։ Այս վայրկենական այրումէն առաջ եկած ջերմութիւնը սաստիկ կ'գրգռէ մարմինը, բարեխառնութիւնը կ'բարձրանայ, շնչառութիւնը կ'արագանայ, սիրտը կ'աճապարէ, սրտին ուժգնութեամբ կ'սկսի բաբախել, ուղեղը կ'գրգռուի, բազկերակը լեցուն ու կարծր կ'դառնայ։ Բայց քիչ ատենէն ամբողջ բնածուխն ու ջրածինը կ'սպառին, այրումը կ'մեղմանայ և կ'դադրի, բարեխառնութիւնը կ'իջնէ, բովանդակ մարմինը թուլութեան, պաղութեան և դանդաղութեան մէջ կ'իյնայ։ Քիչ քանակութեամբ ոգելից ըմպելիին ներգործութիւնն այս նկարագրուածին պէս է աւասիկ։ Իսկ երբ մեծ քանակութեամբ գործածուի, յառաջ կուգայ տենդային ըսուած վիճակը, որ հետեւեալ բնախօսական երեւոյթներով կը յայտնուի։

Արիւնը սաստկութեամբ սրտէն դէպ ի գլուխը կ'հոսի, ուղեղը կ'սկսի արիւնախառնիլ (congestion), նայուածքն ապուշ ու անորոշ կ'դառնայ, աչքերն արիւնով կը լեցուին, դէմքին գիծերն իրենց սովորական ուղղութիւնը կ'կորսնցնեն, կ'այլափոխուին, զգայարանները կ'բթանան, ամէն շարժում կ'կորսնցնէ իր կանոնաւոր ուղղութիւնը, ձեռքերը կ'սկսին դողդղալ, ծունկերը կ'դեգերին, լեզուն կ'կապկպուի խօսած միջոցին։ Ուղեղը, որ նոյն միջոցին առատ ալքոլ պարունակող արիւնով մը ողողուած է, ջերմութեան ազդեցութեամբ և արեան առաձգականութեան ընդլայնումէն ճնշուած, կ'սկսի զառանցել։ Մտածումները կամ գաղափարները կ'կորսնցնեն իրենց տրամաբանական շարքը, կցկտուր և անկապ խօսքեր կ'արտասանէ լեզուն։ Երբեմն գինովը քնածական (hypnotique) վիճակի մը կ'ենթարկուի, բոլորովին մեքենաբար կ'գործէ և արթնութեան ատեն բան մը չի յիշեր։ Երբեմն ալ կ'գրգռուի, զգայախաբութիւն կ'ունենայ և կռիւի ու ոճրագործութեան կը մղուի։

Բայց գինովութեան այս ծայրայեղ վիճակն երկար չի տեւեր։ Քանի մը ժամ ետք այս բնախօսական անկարգութեանց կ'յաջորդէ ընդհանուր թմրութիւն, մկնային ամբողջական դանդաղութիւն մը, որ բաւական երկար, նոյն իսկ օրեր կ'տեւէ։ Մարմինը կ'թուի ջարդուած, ջնջխուած, ամէն բանի անզգայ և ջիղերն իրենց ուժերն սպառած։ Այս բնախօսական անկարգութիւններն յառաջ կուգան ալքոլի թունաւորիչ յատկութենէն։ Ինչպէս որ ամէն թոյն իրեն յատուկ ներգործութիւնն ունի, նոյնպէս ալքոլը։ Գիտունններն երկարատեւ խղճամիտ քննութեամբ հաստատած են ալքոլին թունաւորիչ յատկութիւնը։

Եթէ վերը նկարագրուածին նման գինովութիւնը կրկնուի և շարունակական դառնայ, երեւան կուգան այն տեսակ ախտաւոր պարագաներ, որ ալքոլամոլութիւն (alcoolisme) ըսուածը կ'կազմեն։ Արդարեւ ալքոլը նրբագոյն թոյնի մը պէս, մկնային և ջղային բոլոր հիւսուածներէն ներս թափանցելով, զանոնք հետզհետէ կ'աւրէ, կ'եղծանէ։ Լեարդը ամէնէն շատ տառապողը կ'ենթարկուի և կ'բորբոքի։ Ստամոքսը պարբերաբար սաստիկ գրգռուելով, մշտական անհանգստութեան մէջ է. առաւօտներ՝ թեթեւ փսխում մը, այս անհանգստութեան ապացոյցն է։ Բայց քիչ ատենէն ստամոքսին մէջ կրնան բացուիլ փոքր վէրքեր, որ կսկծալի և մշտակ ցաւ կ'պատճառեն։ Հէք գինեմոլն ստիպուած է խմել՝ այս ցաւերը պահ մը դադրեցնելու համար, բայց սխալած ժամանակ, անոնք միշտ նորագոյն սաստկութեամբ կ'սկսին։ Ամէնէն աւելի ջղային դրութիւնն է որ ծանր ու անդարմանելի կերպով ախտաւոր վիճակներու կ'ենթարկուի։ Խմող անձին բնաւորութիւնը կ'փոխուի, նեղսիրտ և չափազանց կծու կը դառնայ, կասկածոտ է և չար, երբ չէ խմած։ Դէմքին գիծերը զանազան ուղղութեամբ կ'փոթուին և անձին իսկական դիմագծութիւնը մեծապէս կ'այլայլի։ Խմած ատեն կ'զուարթանայ, կ'շատախօսէ, իր խօսակցութիւնը տեսակ մը անիմաստ զառանցանք է։ Ոմանք այդ պահուն սաստիկ կ'զայրանան, կ'հայհոյեն, կ'կռուին, կ'փշրեն և ամէն կերպ ոճիրներու ընդունակութիւն կ'ցուցնեն։ Ուրիշներ բոլորովին տխմար կ'դառնան. ապուշ խօսքեր կ'արտասանեն, մինչև որ կատարեալ թմրութիւնը զիրենք պինդ կապկպէ իր անողոք բազուկներուն մէջ։ Ծերացած գինեմոլի մը մտածութեանց բնական ընթացքը կ'խանգարուի, գաղափարները շատ դանդաղ կ'ներկայանան, յիշողութիւնը կ'տկարանայ և երբեմն կ'ջնջուի։ Շատեր այն աստիճան անբան կ'դառնան, որ իրենց իբրեւ հայր և ամուսին ունեցած հանգամանքին վրայ ամէն օրինաւոր ծանօթութիւն կ'կորսնցնեն։ Վերջապէս կուգայ շրջան մը ուր մտածումներն զգայախաբութեան (hallucination) կ'փոխուին, այսինքն ախտաւորը զառանցանքի մէջ ինկած միջոցին, իր աչքին առջեւ զանազան երեւոյթներ կ'տեսնէ, ընդհանրապէս քստմնելի։ Մէկուն կ'թուի թէ զինք քաշած իր վրայ կ'յարձակին, ուստի կ'պոռայ, դուրս կ'փախչի։ Ուրիշի մը կ'թուի թէ՝ բարեկամներ զինքը կ'հրաւիրեն լողանքի, ուստի հագուստները կ'հանէ և Ադամայ մերկութեամբ դէպի գետակը կ'վազէ։ Շատեր ընդարձակ մենախօսութիւն մը կ'սկսին փողոցին մէջ, ուր իբր թէ սեղան մը պատրաստուած, հրաւիրեալներ նստած են։ Բոլոր ասոնք իմ անձնական հետազօտութեամբ ստուգած եմ։ Այն խմողներն որ այս վերջին վիճակին հասած են, ըսել է թեւակոխած են զառանցող ալքոլամոլութեան (Delirium tremens) շրջանին մէջ, որ տեսակ մը մոլեգին խենդութիւն է։ Այս շրջանին հասնողները գրեթէ անխուսափելի կերպով իրենց կեանքին վերջակէտը կ'դնեն։ Սակայն ողջ մնացողներ ալ կ'գտնուին, 30—40 տարեկան հասակ ունեցողներուն մէջ, երբ մէկէն ի մէկ դադրեցնեն օղիի գործածութիւնն և առողջապահիկ պայմաններու ներքեւ ապրին։ Երկու պարագայ անձամբ ստուգած եմ, այս ազատողներէն։

Օղի.—Մեր ժողովրդին մէջ շատ գործածուած և մեծաքանակ ալքոլ պարունակող ըմպելին է օղին։ Կ'պատրաստուի զանազան խաղողի քաղցուէն (չիրա) և չամիչէն։ Մէկ թորեցումով պատրաստուած օղին կը կոչուի [illegible], որ տկար է, վասնզի հազիւ 100էն 16—18 ալքոլ կ'պարունակէ։ Երկրորդ անգամ երբ տիւզը կ'թորեն յառաջ կուգայ [illegible] որ Cartierի 24—25 աստիճան ունի։ Ասիկա զօրաւոր ըմպելի մ'է. հետը ջուր խառնելով աստիճան աստիճան 20—21ի կ'իջեցնեն որ ընտիր կ'համարուի։ Շատ մը գաւառներու մէջ, ուր թութն առատ է, անկէ օղի կ'պատրաստեն, որ ստորին կը համարուի։ Պոլսոյ, Իզմիրի և Մարմարայի կողմերը խաղողի քաղցուին հետ ալքոլ կ'խառնեն, աւելի ուժեղ և անոյշ համով ընելու համար։ Այսպէս են նոյն իսկ հանրածանօթ Սոմա և Միւրէֆթէ։ Այն մասթիքաները, որ դուրսէն ալքոլ կամ իսպիրդօ աւելցնելով հանուած են, միշտ առաւել վնասակար են քան լոկ չամիչէն պատրաստուածը՝ որ մինակ բնական ալքոլ կ'պարունակէ։ Ժողովրդի գործաւոր և միջակ դասակարգը քանի որ ստիպուած է աժան օղի փնտռել՝ իրեն ծախսածը միշտ խարդախուած տեսակն է։

Գինի.—Մեր մէջ օղիէն ետք ամէնէն գործածականն է գինին։ Գինին կ'պարունակէ.

1. Մեծ քանակութեամբ ջուր.
2. 8—25% ալքոլ։
3. Շաքար։
4. Պիթարթրադ մը բոթասի։
5. Սնձան (gluten) մը որ գինին խմորող նիւթն է։
6. Քանի մը թթուներ, acétique, tannique, tartrique, carbonique։
7. Աղաղ (tanin) կամ բնադան։
8. Գունաւորիչ տարր մը և հոտաւէտ տարր մը։

Բազմատեսակ գինիներ կան։ Անոնք, որոնց հետ ալքոլ խառնուած է, յայտնի կերպով վնասակար են. իսկ անոնք որ լաւ հասած խաղողէ պատրաստուած են, կատարեալ ըմպելի կ'համարուին, և քիչ չափ առողջարար։ Գինին այն ատեն առողջարար է, երբ գործածուի իբրև սնունդ կերակուրի հետ։ Անձի մը համար օրական 250—300 կրամ գինի կատարելապէս բաւական է, որ ըսել է օրական գրեթէ 100 տրամ, կամ երկու թէյի փոքր գաւաթ։

Գարեջուր.—Թէեւ գարեջուրի գործածութիւնը մեր մէջ այնքան տարածուած չէ, բայց Պոլիս, Իզմիր և ուրիշ ծովեզերեայ քաղաքներ ընդհանրանալու վրայ է։ Այս պատճառաւ կ'արժէ երկու խօսք ըսել անոր մասին։ Երկու տեսակ գարեջուր կայ. [illegible] (biéres fortes) և [illegible] (biéres faibles)։ Զօրաւոր են անոնք որ 6% մաքուր ալքոլ կ'պարունակեն և պատրաստուած են ընտրուած գայլուկով (houblon) ինչպէս Porter, Stout ըսուած տեսակները։ Ասոնք առողջարար, սննդարար և կարգ մը տկարութեանց մէջ կազդուրիչ ըմպելիներ են։ Իսկ տկար գարեջուրը, ինչպէս են ֆրանսականներն ու գերմանականներն առ հասարակ աղէկ պատրաստուած չեն և անպատճառ վնասակար են, վասն զի մեծապէս կ'յոգնեցնեն ստամոքսն և երիկամունքը, սննդառութեան և արեան շրջանի խանգարում յառաջ կ'բերեն։ Այն անձերն որ ժառանգաբար վարժուած են այս կերպ գարեջուրին, ինչպէս Գերմանացիք, անոնք մինակ կրնան անպատիժ գործածել այս տկար գարեջուրները։ Պոլսոյ և Իզմիրի մէջ պատրաստուած գարեջուրներն ալ այս վերջին տկար տեսակին կ'պատկանին։ Ասոնց գործածութիւնն իրաւ է որ մարմինը կ'գիրցնէ, բայց զանազան տկարութիւններ պատճառելով, հիւանդութեանց տրամադիր կ'ընէ զայն։

Զօրաւոր ըմպելիներ.—Օղիէն զատ, մեզի ծանօթ զօրաւոր ոգելից կ'համարուին ռօմն և քոնեաքը։ Բարեբախտաբար, ասոնք սուղ ըլլալով ամէն քսակի մատչելի չեն. հետեւաբար, շատ սահմանափակ է անոնց գործածութիւնը։ Իրաւ է որ գաւաթ մը ընտիր ռօմ առողջարար է ամրան տաքերուն, բժիշկներն ալ կարգ մը հիւանդութեանց մէջ գործածել կ'պատուիրեն. այս պայմաններուն մէջ անվնաս կ'մնան այս զօրաւոր ըմպելիները։ Կան տակաւին կարգ մը [illegible] (apéritif) ըսուած ըմպելիներ, ինչպէս ապսէնդ, վէրմութ, պիթեր, ամէր, եւն., բոլոր ասոնք լեղի բոյսեր են, ալքոլի մէջ դրուելով պատրաստուած (infusion)։ Այս ըմպելիներէն 10էն 9ը խարդախուած են. հարազատը եթէ գտնուի, անոր ալ գործածութիւնը ներելի է՝ միմիայն իբրև դարման երբեմնակի ստամոքսի խանգարմանց և աղիքներու անհանգստութեանց։ Ապսէնթը սոսկալի թոյն մ'է. անոր գործած աւերը նախճիրներն եւրոպական երկիրներու գործաւոր դասակարգին և անոնց մատաղատի սերունդներուն մէջ, բարեբախտաբար անծանօթ կ'մնան մեզի։

Պոլսոյ մէջ է որ այս կարգի ախորժաբերներ և ուրիշ քաղցրահամ ըմպելիներ (լիքէօր) գործածողներ կ'գտնուին։ Ասոնք իբր թէ ստամոքսի անհանգստութիւնը կ'ամոքեն և ախորժակ կ'բանան։ Բայց փորձը քիչ ատենէն կ'ցուցնէ, ժամանակաւոր խաբուսիկ կորովը կ'անհետանայ և ստամոքսն այնպէս կ'թուլնայ, կ'տկարանայ, որ առանց արտաքին գրգռիչի չի կրնար իր բնական պաշտօնը կատարել։ Հետեւաբար ամէն խելացի մարդ, պէտք է զգուշանայ ոգելից գործածութենէն։

ԹՂԹԱԿԻՑ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի
Մ——.

ՕՐՈՒԱՆ ՊՏՈՒՂԸ.—ԽԱՂՈՂ

Օրուան պտուղն այս միջոցիս, մանաւանդ մեզ՝ Հայոցս համար, խաղողն է, որ իրաւամբ գրեթէ բոլոր ժողովուրդներուն կողմէ ալ պտուղներուն ամէնէն ընտիրը, ամէնէն քաղցրահամը սեպուած է։ Այս օրհնուած պտուղը կարծուածին պէս միայն զովացուցիչ յատկութիւն մը չունի, այլ շատ աւելի կարեւոր, շատ աւելի օգտակար ազդեցութիւններ՝ մարդկային մարմնոյն վրայ։ Աշխարհիս մէջ որքան քաղաքներ, այնչափ տեսակ ալ խաղողներ կան կրնամ ըսել և այս պարագան չգիտցող չկայ կարծեմ։ Իտալիոյ, Սպանիոյ, Ֆրանսայի հարաւային մասերուն, Գերմանիոյ Ռայն նահանգին մէջ անոնց շատ ընտիր տեսակները կ'գտնուին, բայց անմիջապէս ըսեմ որ Թուրքիոյ մէջ գտնուողները չեն կրնար գերազանցել երբեք։ Ամէնուս ծանօթ [illegible], եւն., կարելի է ըսել թէ ո՛չ մէկ երկրի մէջ գտնուողները կ'հաւասարին թէ՛ քաղցրահամութեան, թէ՛ ազնուութեան, և թէ մանաւանդ մարդկային կազմուածքին ու գործարանաւորութեան վրայ ունեցած բարերար ու բուժիչ ազդեցութեան կողմէ։ Մեզ, Թուրքիացիքս, օգտուելու ենք շիտակը Թուրքիոյ խաղողէն։ Եւրոպայի այս ու այն երկիրներու մէջ լաւ խաղողներ կ'գտնուին, սակայն անոնց քանակն այնչափ քիչ եւ գինն ալ այնքան սուղ է որ բնաւ դիւրամատչելի չեն կրնար ըլլալ ժողովրդեան ամէն դասակարգին։ Մեզ, ընդհակառակը, այդ պտուղներէն մեծ առատութեամբ ունինք և դիւրամատչելի գինով, սակայն չենք օգտուիր անոնցմէ և կարծես օգտուելու ալ միտք չունինք։ Քիչ մը վերն ըսինք թէ խաղողը մարդկային մարմնոյն վրայ բուժիչ ազդեցութիւններ ունի, եւ սակայն պէտք չէ մոռնալ որ այս յատկութիւնը միայն իր քիմիական բաղադրութեանը կ'պարտի, ըստ որում քաղցրիտ, երկաթ, փոսփոռագներ(*), նատրոնի երկածխատ, եւն. կ'պարունակէ. հետեւապէս, մեր մարմնոյն սնանելուն, ուժովնալուն, զօրանալուն կ'նպաստէ։ Անկէ զատ խաղողն ուրիշ յատկութիւն մ'ալ ունի, այն է մեր առօրեայ աշխատութեան, շնչառութեան, այլ եւ այլ շարժումներու պատճառաւ մեր մարմնին վատնած բորակաւոր և բնածխաւոր մարմիններուն տեղն անցնիլը, որ շատ կարեւոր խնդիր մ'է, գիտցողին համար մանաւանդ։ Եթէ այդ վատնուած, վատնուած մարմիններուն տեղ նորէն չդրուին, նորը չգայ, ի՞նչ կ'ըլլայ վախճանը. հա՞րկ է արդեօք ըսել թէ կեանքը կամաց կամաց կ'սկսի խամրիլ ու մարիլ և մահը վաղ կամ անագան վրայ կ'հասնի։ Ինչ բաներով պիտի կրնանք այդ վատնուած մարմիններուն տեղը լեցնել. անշուշտ սնունդ է ըսել՝ սնունդով. սնունդ մը սակայն որ իր մէջ պարունակէ միանգամայն բորակաւոր մարմիններ, փոսփոռատներ, բնածխատներ, երկաթ, ճարպ, եւն.։ Խաղողը բոլոր այդ մարմիններէն պարունակած ըլլալուն համար Մանգա և Պէրլիօզ, ինչպէս նաև Նօթնակէլ և Ռօզէնպախ իբրև սնունդ, իբրև կատարեալ սնունդ մը սեպած եւ յանձնարարած են։ Խաղողին միակ յանցանքը, եթէ այդպէս կրնանք ըսել, բորակաւոր և ճարպային մարմիններէն շատ քիչ քանակութեամբ պարունակելն է, բայց այդ պարագան այնքան կարեւորութիւն չունի մեզ համար, ըստ որում կրնանք ուրիշ կերպ մարմիններով անոնց պակասը լրացնել։ Եւրոպայի շատ մը քաղաքներու մէջ այսօր, բացօթեայ տեղուանքը, լեռներու կողերու վրայ, այգիներու մէջ առողջապահական ապաքինարաններ հիմնուած են, ուր դիմող հիւանդները թէ՛ տեսարանին առթած գեղեցկութեամբը կ'զուարճանան, թէ՛ մաքուր օդ կ'շնչեն, և թէ միանգամայն խաղողով կ'դարմանուին, դարմանում մը որուն խաղողադարմանում (բէզինօթէրաբի) անունը կուտան։

Գերմանիոյ Ռայն նահանգին, Զուիցերիոյ, Պօնի մէջ, Աւստրիոյ Թիրոլի կողմերը, Վիւրթէմպէրկ, Սաքս և այլ տեղուանք այդ տեսակ ապաքինարաններ կան և անոնց թիւը շատնալու վրայ է օր ըստ օրէ։ Մեր երկրին մէջ ա՛յնքան առատ, ա՛յնքան առատ խաղողներ ունենալով հանդերձ՝ խաղողադարմանի կարեւորութիւն չենք տար, շիտակը դատապարտելի է կ'ըսէ Թուրք բժիշկ մը Համիտիյէ Մանկանց Հիւանդանոցի տարեգրքին մէջ գրած մէկ ընդարձակ յօդուածով, և իրաւամբ։

** Անցեալները քանի մը ընկերներով Այ—Եօրկի եկած էինք։ Դիպուածաւ հոն հանդիպեցայ Հայ բժիշկի մը որ ճաշի հրաւիրուած էր կղզեցիկ ընտանիքի մը կողմէ։ Ամօթ է մէկու մը խօսակցութեան ականջ դնել և սակայն այնքան կ'պոռային, մանաւանդ բժիշկն այնքան կ'պոռար որ, ակամայ մտիկ ընել սկսայ։ Շիտակը զարմացայ լսելով բժիշկին խօսքերը, որ կ'ըսէր թէ խաղողը ուտելն աղէկ բան մը չէ, ըստ որում անիկա [illegible] է, [illegible] (*), եւն. եւն.։ Հաւատացէ՛ք, ճիշդ այս բառերն էին որ կ'գործածէր մեր բժիշկը։ Շիտակն ըսելու համար սաստիկ զգածուեցայ ու միտքս

(*).— Փոսփոռը շատեր, և նոյն իսկ ողբացեալ Քաջունին ալ, եթէ չեմ սխալիր, լուսածին թարգմանած են։ Առանց երկար բարակ ծանօթութեանց մէջ մտնելու, ըսեմ որ ասիկա պարզապէս սխալ մ'է, զի տարրաբանութեան մէջ ուրիշ շատ տեսակ մարմիններ ալ կան որք լոյս կ'ծնին, լոյս կուտան, նոյն իսկ կենդանիներ կան, մանրէներ, միջատներ, որք լոյս կ'արձակեն, հետեւապէս անոնց ալ լուսածին ըսել հարկ էր, ինչ որ շատ խառնակ ու միանգամայն խեղճ բան մը եղած պիտի ըլլար այն ատեն։ Իմ կարծիքովս, փոխանակ փոսփոռը լուսածին և փոսփոռատը լուսածնատ թարգմանելու, փոսփոռ կամ փոսփոռադ նոյնութեամբ գործածել աւելի ճիշդ, աւելի յարմար և աւելի գիտական է։

(*). — Մեր գիտցածը, շաքարամիզութիւնը լեարդի հիւանդութիւն է, որուն պատճառն ո՛չ խաղողն է ո՛չ ալ ո և է ուրիշ պտուղ։ Բայց բնական է որ արդէն շաքարամիզութիւն ունեցողներուն արգիլուի թէ՛ խաղող և թէ՛ շաքար պարունակող ո և է մրգեղէն, անուշեղէն, քաղցրահամ ըմպելիք։ (ԾԱՆ. ԽՄԲ.)

ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի (4)

ԼՈՒԻ ԺԱՔՕԼԻՕ

Կորսուած՝ Ովկիանոսին Վրայ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՔՈՒԱՆԿԸ

Հազուագիւտ գիներ, միս, հաւեղէն, առաջնակարգ բրինձ, սուրճ ու համեղ սիկառներ, սուղ բան չկար իրենց համար ու Բօրնիք հասնողին կ'պատմէր թէ եթէ կարելի ըլլար այս կերպ շարունակել, ուրիշ բան չէր ուզեր եթէ ոչ իր օրերն աւարտել «իր սիրելի կոշիկին հետ», «իր սիրելի կապիկը» բարեկամական տրտունջ մ'էր զոր Ֆ.օի կուտար։

Աւելորդ է ըսել թէ մնացած երեքն ալ բոլորովին Բօրնիքի, Տուարընէլի մեծանուն քաղաքացիին կարծիքէն էին։ Իրարմէ աւելի խնամքով կ'պարարտացնէին իրենց սիրելի փորերը, ինչպէս կ'ըսէր Լանմալէ, որովհետեւ հազուագիւտ բոյնը, ոսկեփետուր աքաղաղը, ոսկի ձու ածող հաւն անցուցեր էին ձեռքերնին, և պէտք չէր ասանկ աղբիւրի մը ակը ցամքեցնել, ասոր համար էր որ չորս կտոր կ'ըլլային դժգոհ չձգելու համար Չինացիները, որոնք դիւրաւ կրնային իրենց պահապանները փոխելու արտօնութիւն ստանալ։

Ինչ կ'անցնէր բանտարկեալներուն ու նաւաստիներուն միջեւ. միասին ապրելով իրարու խոստովանութիւններ ընելու սկսեր էին. մարդ չէր գիտեր. և բանտին քննիչները, իրենց թափած բովանդակ ջանքերուն հակառակ, որոնք նաւաստիներուն Երկնային Կայսրութեան բնակիչներու քով ունեցած կացութենէն կ'նախանձէին քիչ մը, բնաւ ո և է նշան մը չէին գտած անոնց միջեւ եղող ո և է հաղորդակցութեան։ Ուրեմն կէտ առ կէտ կ'գործադրուէր չորս պահապաններու տրուած խիստ հրամանը։

Սակայն, արեւամուտէն վերջ, խրճիթին դռներուն ամրապէս գոցուելէն անմիջապէս յետոյ, ուշադիր դիտող մը շուտով պիտի հասկնար թէ Չինացիներուն և իրենց ընկերներուն բնակած իւրաքանչիւր խրճիթի մէջ երկա՛յն մեղմաձայն խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան, որոնք յաճախ մինչեւ կէս գիշեր կ'երկարին։ Նաւաստիները, և անոնց հետ միասին ծովային հետեւակ զինուոր Լանմալէ միջոցը գտած էին ուրեմն բանտարկեալներուն հետ միասին խօսելու, և շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար հասկնալ թէ Ֆրանսացի՞ներն էր արդեօք որ հաղորդակցութեան միջոց կ'ծառայէր իրենց, թէ ընդհակառակն չորս պահապանները կրցեր էին այնչափ ընտանենալ չինարէնի հետ որ այդ լեզուով կրնային իրենց մտածումը բացատրել։

Պ. Բրէվօ—Լըմէռ, եթէ երբեք այս տեսակ եղելութիւն մը հասնէր իր ականջին, չափազանց պիտի զարմանար աւելի ևս պատճառով որ, շատ անգամ, ինքն անձամբ աքսորեալներու վրայ նշանակուած պահապաններն հարցաքննելու ձանձրոյթն յանձն առած ըլլալով, անոնցմէ միշտ սա անփոփոխ պատասխանն ընդունած էր.

«Չինարէն չենք հասկնար, ատենակալ, և հետեւաբար անկարելի է գիտնալ թէ ի՛նչ կ'եփի այդ անպիտան կապիկներու պոչուկներուն մէջ։»

Իսկ Բօրնիք երբեմն սա փոփոխութիւնը կ'մտցնէր իր պատասխանին մէջ.

—Ատենակալ, Պրըթոններէն չեն հասկնար։

—Ոչ ալ Բրօվանսերէն, կ'աւելցնէր Տանէօ Մարիուս։

Գալով բանտարկեալներուն բռնած դիրքին, չորս պահապանները միաբերան կ'հաւաստէին թէ այդ անպիտանները շատ գոհ կ'երեւային իրենց վիճակէն։

Անշուշտ յետոյ պիտի հասկնանք, այն պատճառներն որ կ'մղէին մեր մարդիկը ճշմարտութիւնը քողարկելու և մանաւանդ խնամքով ծածկելու Երկնացիներու հետ իրենց յարաբերութեանց մտերմութիւնը։

Բ.

Ութ ամիսէ ի վեր այս այսպէս կ'շարունակուէր, և Բրէվօ—Լըմէռ իր քննութեան մէջ առաջին օրէն քայլ մ'աւելի յառաջացած չէր. այնպէս որ վերջապէս ստիպուեր էր գրելու իր դիւանատան թէ ո՛ւ ամէն յոյս կ'կտրէր իրեն յանձնուած պաշտօնն յաջողապէս գլուխ հանելու, մանաւանդ որ այս մասին իրեն բանի ընդունելու տրուած յառակագիրը՝ գործելու ո և է ազատութիւն չէր ձգեր իրեն, և վերջապէս կ'խնդրէր որ բարեհաճին այս խնդրին պատճառով կրած ամէնակերպ հոգերէն ու անհանգստութիւններէն ազատել զինքը։

Իբր միակ պատասխան, Նօթ մ'ընդունեց, ուր կ'հրամայուէր յարատեւել իր ձեռնարկին մէջ և որ սա բառերով կ'աւարտէր «Թէ կառավարութիւնը՝ իր ճարպիկութեան և մտացիութեան վստահ, իրեն կ'թողուր ուզածին պէս գործը առաջ վարելու հոգը»։

Մէկ խօսքով, բացարձակ իշխանութիւն կ'տրուէր իրեն և յետոյ՝ երբ յաջողէր, ընդհանուր դատախազի կամ Ֆրանսայի Դատաքննիչ Ատեանին առաջին նախագահի աթոռ մը իբր վարձատրութիւն։

Այն ատեն էր որ ատենակալն որոշեց գործադրել իր մտքին մէջ երկար ատենէ ի վեր յղացած ու պատրաստած մէկ ծրագիրը։ Այս գերագոյն խաղին մէջ ամբողջն ամբողջին համար կ'խաղար, բայց վստահ էր թէ մեծ միջոցները միայն պիտի կրնային յաջողութիւնն ապահովել. ձեռք ձգելիք արդիւնքին կարեւորութեան առջև, վճռեց յառաջ երթալ եւ դառնալն անկարելի ըլլալու աստիճան։

Միայն թէ, իր գաղափարներուն գործադրութեանն համար, պէտք ունէր բացարձակապէս վստահելի մարդու մը, այն տեսակ մարդու մը որ ոչ մէկ բանի առջև ընկրկէր և որ նոյն իսկ զուարթօրէն իր կեանքը տար գործին յաջողութեան համար։ Սակայն դիւրին չէր այս մարդը գտնելը։ Եթէ մինակ այս յատկութիւնները բաւական ըլլային, շատոնց պիտի կրնար գտնել պէտք եղած ընտրելին։ Արկածախնդրական ոգին, վճռականութիւնն և ինքնազոհութեան հասնող քաջութիւնն հազուագիւտ բաներ չեն մեր գաղթավայրերու զինուորներուն և պատերազմական նաւերուն մէջ։ Անոնց մէջ տասնեակներով պիտի գտնէր այս պայմանները լրացնող անհատներ. բայց, խնդիրն հոն էր որ, այս յատկութիւններէն զատ, ընտրուած անձն օժտուած պէտք էր ըլլար նաև բացառիկ իմացականութեամբ մը, վարմունքի ազնիւ ձեւերու՝ բնածին ազդուութեան մը միացած, որոնք թոյլ տային իրեն բոլոր դերերն ալ հաւասարապէս լաւ խաղալու և ամէնուն վրայ ալ ազդելու, ամէն դիրքի մէջ մտնելով։

Հոս էր դժուարութիւնը, հոս էր նաեւ խնդրին հանգոյցը, և միեւնոյն ժամանակ անոր լուծումն ալ։

Գաղթավայրին սպաներուն և քաղաքային պաշտօնեաներուն մէջ իր ուզածը գտնելու բացարձակ անկարելիութեան առջեւ, դատաստանական գործերու պետը բախտէն միայն կ'սպասէր, այն օժանդակը, զոր ի զուր կ'փնտռէր իր շրջանակի մարդոց մէջ։ Բայց բախտն անհամբեր մարդոց չի մտածեր բնաւ, և այս էր պատճառն որ որոշեր էր Բարիզ գրել ու խնդրել որ հոն գտնեն ու ղրկեն իրեն այն հազուագիւտ թռչունն որու բոյնը Նումէայի մէջ գոյութիւն չունէր։ Ցաւալի էր որ Բարիզի ոստիկանական վարչութիւնն իր պաշտօնեաներուն մէջ շատ ունենար բոլոր այս յատկութիւնները միացնող և նաև գաղտնապահութեան վարժուած անձեր։

Նախ խորհեր էր երիտասարդ վաստաբանի մը մասին, որու նախկին կեանքին վրայ լաւ ծանօթութիւններ ունէր իր հօրեղբօրմէն անոր մասին ստացած մէկ նամակին միջոցաւ։ Էտմոն Պարթէս, այս էր դատապարտեալին անունը, պաշտօնեայ էր Ժիւլ Բրէվօ-Լըմէռ պանքային մէջ, ուր շուտով նշանաւոր հանդիսացած էր բարձր իմացականութեան մը միացած իր արտաքոյ կարգի կարողութիւններուն շնորհիւ։ Քսաներեք տարեկանին, վարկի այս ընդարձակ հաստատութեան գլխաւոր գանձապետն եղած էր, երեսուն հազար ֆրանք տարեթոշակով, և այս փափուկ գործերը կ'կատարէր ի մեծ գոհունակութիւն իր պետերուն, երբ առտու մը իր դրամարկղը խորտակուած գտնուեցաւ և մէջէն մէկ միլիոն ֆրանք արժողութեամբ դրամատուներ անյայտացած։ Առաջին անգամ երիտասարդը՝ ինքն իմաց տուաւ պատահած գողութիւնը, և Մ. Բրէվօ-Լըմէռ այնքան մեծ վստահութիւն մ'ունէր որ մտքէն անգամ չանցուց կասկածիլ անոր վրայ. և նոյն իսկ շատ մեկին կերպով յայտարարեց ոստիկանապետին, առաջին խուզարկութիւններու ժամանակ, թէ սխալ ճամբու մէջ մտած էր իր փնտռտուքներն ա՛յդ կողմէն սկսելով։

Բայց ոստիկանութիւնը կասկածոտ է ի բնէ, ա՛յնքան շատ տեսած է անկումներ և անակնկալներ, որ ոչ մէկ բանէ կ'ազդուի ու կ'կասի։ Հետեւելիք ամբողջական հետք մը չգտնուելուն, ոստիկանութիւնը ուզեր էր խուզարկութիւն մ'ընել Պարթէսի հօր տանը մէջ։ Հանգստեան կոչուած ծերուկ զօրավար մ'էր այս անձը, որու ամբողջ կեանքը քաջութեան և պատուախնդրութեան տիպար մ'եղած էր։ Գողցուած միլիոնին հինգ հարիւր հազար ֆրանքը գտնուեր էր Էտմոնի բնակած յարկին կից գտնուող պզտիկ տաղաւարին տախտակամածին մէկ տախտակին տակէն։ Այս գիւտին առջև երիտասարդը նուաղեր էր, բայց շուտով գտնելով իր պաղարիւնութիւնը զօրեղապէս բողոքեր էր իր անմեղութեան մասին, և արհամարհոտ կերպով մը պատասխաներ էր բոլոր հարցումներուն... «Ես հօրս զաւակն եմ։ Պարթէս մը գող չի կրնար ըլլալ երբեք։»

Հայրը ու գուռը, ոչ իսկ փաստաբան բռներ էր իր պաշտպանութեան համար, ըսելով թէ ոճրագործները միայն պէտք ունին անոր։

Դատաւորներուն առջեւ շատ արժանաւոր դիրք մը բռներ էր, բայց յարձակողական եղեր էր զինք ամբաստանողներուն ու մանաւանդ Մ. Ժիւլ Բրէվօ—Լըմէռի դէմ, որ իր վստահութեան մէջ խաբուած ըլլալ կարծելով, չէր խնայեր իրեն, ոչ թէ որովհետեւ անոր անցեալին դէմ ո և է ըսելիք մ'ունենալուն, այլ հակառակ իր ըրած բազմաթիւ բարիքներուն, Էտմոն Պարթէսին այս ապերախտ կերպով վարձատրուելուն համար։

(Շար.)

զոր գոնէ հրապարակել այդ խրոխտութիւնը նոյն իսկ իր կարդացած թերթին մէջ ու անգամ մ'ալ յիշել սա պարագան թէ խաղողը վնասակար չէ, այլ կարծուածին չափ օգտակար է ամէնուն, մեծին ու պզտիկին։

⁂ Խաղողը չաղ մը հիւանդութիւններու օգտակար է ըսինք ու անցանք։ Եւ սակայն որո՞նք են արդեօք անոնք.— Ստամոքսի ընդլայնում, անմարսողութիւն, որկորացաւ, և այլ նմանօրինակ ստամոքսի հիւանդութիւններու համար ազանչելի դեղ մ'է կրնար ըսել խաղողը։ Ինչ կ'ընէ գիտէք, քանի մը տողով բացատրեմ։ Երբ խաղող ուտելու ելլանք՝ գիտենք թէ ուղղակի ստամոքս պիտի երթայ նախ։ Հոն սփռուած գեղձերուն վրայ խաղողին երկրնածխաւոր մասնաւոր ազդեցութիւն մ'ընելով, ստամոքսին հիւթին՝ քլորաջրական թթուի և բէքսինի չատնալուն պատճառ պիտի ըլլայ ինչ որ կերած կերակուրնէրն ալ բէքթոնի վերածուելուն կ'նպաստէ։ Այսպէս երբ ստամոքսի մէջ ամէն բան մարսուի, վերը թուած անհանգստութիւններն ալ կամաց կամաց անհետանալ կ'սկսին։ Աւշտաններուն, տկարակազմներուն, ջրարիւնոտ եղողներուն խաղող կերցնել չատ օգտակար է, ըստ որում իր բաղադրութեանը մէջ գտնուած երկաթն արեան խառնուելով անուղղակի կերպով արեան կարմիր գնտիկներուն չատնալուն կ'նպաստէ, ինչ որ օգտակար է։ Երիտասարդ աղջիկներուն վրայ տեսնուած անկարողութիւններն և ուրիշ չեմ գիտեր ինչերը դարմանելու համար խաղողին կրնանք դիմել։ 18ամեայ աղջկասիկ աղջիկ մը կ'ճանչնայի որ նիհար ու տակաւորիւնոտ էր։ Երբ առաջարկեցի օրը մէկուկէս օխա խաղող ուտել, 25 օր այսպէս չարունակելէն վերջ օր մը ինծ եկաւ գտնել։ Բուժուած էր ենթակայ եղած տակաւորիւնութենէն միայն խաղողադարմանումով։

Ուրեմն գիտնանք խաղողին յարգը։ Գիտնանք նաև թէ որչափ քանակով խաղող ուտելու ենք, պարագայ մը որ մարդու կազմուածքին, հասակութեան սեռակին և այլոց համեմատ փոփոխելու ըլլալուն՝ այս տեսակ առիթներու մէջ հարկ անհրաժեշտ է բժիշկի մը դիմել ու անոր կարծիքն առնել։

ՏՔԴ. Տ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԵՒ ԻՐ ՅԱՋՈՐԴԸ ԼՈՐՏ ՄԻՆԴՕ

Լորտ Ճորճ Քըրզըն, Անգլիոյ պահպանողական կարողագոյն պետական անձերէն մին և Մեծն Բրիտանիոյ ծաւալական քաղաքականութեան եռանդուն ներկայացուցիչն է. դեռ 39 տարեկան հասակին մէջ, Լորտ Սալզպըրիի անձնական քարտուղարութենէն անցաւ Հնդկաստանի Փոխարքայութեան, և այս անգամ հնդկական բանակին բարենորոգման խնդրոյն մէջ Լորտ Քիչնէրի հետ ունեցած մէկ վէճին պատճառաւ հրաժարեցաւ։ Զինուորական կուսակցութիւնը գերակշիռ պահեց ինքզինքը, որ կ'ուզէր Քիչնէրի ծրագիրները գործադրել։ Լորտ Քըրզըն 1898 Ապրիլէն ի վեր կոչուեցաւ իր փառաւոր դիրքին։ 1903ին երեք տարուան համար եւ նորոգուեցաւ իր պաշտօնավարութիւնը, ինչ որ հազուադէպ բան էր, և այս կ'ցուցնէ թէ ի Լոնտոն ո՛րչափ կը գնահատէին իր գործունէութիւնն հնդկական կառավարութեան մէջ։ Արդարև, Լորտ Քըրզընի չափ հեռատես անգլիհնդիկ փոխարքայ մը տեսնուած չէր ցարդ։ Հնդկական չահերու մասին, անոր պատուախնդիր քաղաքականութիւնը Հնդկաստանի սահմաններէն դուրս կ'ելնէր։ Լորտ Քըրզընի առաջին գործն եղաւ վարչային բարեփոխումներ մտցնել սահմանագլխի նահանգներուն մէջ, ապա՝ հիւսիսային սահմանեան գաւառներուն մէջ։ Իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ երեք ուղղութեամբ կ'աշխատէր պահպանել և զարգացնել Հնդկաստանի և մայր երկրին շահերը. Պարսկաց եզերքին վրայ, Թիպէթի և Աֆղանստանի մէջ։ Ասոնց առաջին մասն ի գործ դրաւ չքեղ ու հանդիսաւոր ուղեւորութեամբ մը Պարսկաց եզերքին մէջ։ Երկրորդն էր Գնդապետ Եընկհըզպէնտի առաջնորդութեամբ Թիպէթի վրայ թելադրած արշաւանքը։ Ինչպէս յայտնի է, Անգլիացիք Թիպէթի սոսկալի ձմրան անլուր դժուարութեանց յաղթելէ ետք, յաղթեցին նաև վախկոտ Լամաներուն եւ մտան Լհասա։ Թիպէթի դաշնագիրն ա՛յնպիսի առաւելութիւններ կ'ընծայէ Անգլիական Կառավարութեան, որ Լամաներու Տէրութեան մէջ Ռուսաց երբեմնի ազդեցութիւնը սեղմելով հանդերձ մեծ խրամատ մը կ'բանայ Չինաց գերակշռութեան միջեւ։ Այս տարուան Մարտին էր որ կնքուեցաւ Աֆղանստանի նոր դաշնագիրը, որ արդիւնքն է Լորտ Քըրզընի թելադրած պատգամաւորութեան։ Այս նոր դաշնագիր պարզ նորոգութիւնն է այժմու «Աֆղանստանի անկախ թագաւորին» հօր հետ կնքուած պայմանագրին, որուն մէջ ինչպէս յայտնի է, Անգլիացւոց կողմէ մեծագումար նպաստ տալ խոստացուած է։ Այս նոր դաշնագիր Անգլիոյ մէջ հակառակորդներ ալ ունեցաւ։

Լորտ Քըրզըն անցեալ տարի արձակուրդով ուղեւորութիւն մ'ըրաւ Անգլիա, ուր մեծ պատիւներ եղան իրեն Լոնտոնի պատուակալ քաղաքացի անուանուեցաւ։

Հնդկական բանակին Սպարապետ Լորտ Քիչնէրի հետ ունեցած վէճը մէկ քանի ամսուան խնդիր է։ Բիչ առաջ ըսուեցաւ թէ Լորտ Քըրզըն հնդկական բանակին բարենորոգմանց խնդրոյն մէջ, կազմակերպութեան և վարչութեան մասին, չատ տարակարծիք գտնուելով Քիչնէրի հետ մտադրած էր հրաժարիլ։ Հետեւապէս իր այժմու հրաժարումը անակնկալ մը չէ. բայց կ'երեւայ թէ մեծ յուզում մը յառաջ բերաւ Լոնտոնի մէջ։ Լորտ Քըրզըն որ Հնդկաստանի և Պարսկաստանի քաղաքական խնդիրներուն վրայ չատ կարեւոր գրութիւններ ունի, ամուսնացած է Ամերիկացի Լայտէր հանգուցեալ միլիոնատիրոջ մէկ աղջկան հետ։

Լորտ Քըրզընի յաջորդը, Լորտ Մինդօ, որուն ընտանեկան ամբողջ անունն է Ժիլպէր Ճոն Մըրրի Քինին մընտ Ելիըտ, Դ. Կոմս Մինդոյի, 58 տարեկան է և հակառակ իր նախորդներուն, զինուոր է և զինուորական ընդարձակ ասպարէզ մը կը թողու իրեն ետին։ 1867ին սկսաւ իր ասպարէզը. տասն տարի ծառայեց Օսմանեան բանակի մէջ. 1879ին մասնակցեցաւ Աֆղանեան արշաւանքին և ապա իբր անձնական քարտուղար զօրավար Լորտ Րոպէրդսի Բէյրդուոն գնաց։ 1882ին իբր կամաւոր մասնակցեցաւ Սուտանի դէմ մղուած կռիւին. ապա երեք տարի զինուորական քարտուղար եղաւ Լորտ Լէնստաունի, այժմու արտաքին գործոց նախարարին որ այն ատեն Քանատայի կառավարիչ էր։ 1885ին Քանատայի հիւսիսարեւմտեան մասին չարժման ատեն սպայակոյտի պետ էր. 1888էն մինչև 1898 կիսաբաժնի զօրավար էր սկովտիական հետևակազօրաց, և 1898 Յուլիսին Քանատայի Ընդհ. կառավարիչ եղաւ, Լորտ Ապէրտինի տեղ։ Լորտ Մինդօ 1883ին ամուսնացաւ զօրավար Կրէյի աղջկան հետ և 16000 արտավար հողի տէր է։

(Neue Freie Presse, Օգս. 21.)

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ.— Ինչպէս արդէն կ'գուշակուէր, Հնդկաստանի Փոխարքայ Լորտ Քըրզըն հրաժարեցաւ և իր տեղ յաջորդ կարգուեցաւ Քանատայի ընդհանուր կառավարիչ Լորտ Մինդօ։ Անգլիական կառավարութիւնն Սպիտակ Տետրակ մը հրատարակեց Օգոստ. 20ին, որ կ'պարունակէ Լորտ Քըրզընի և անգլիական կառավարութեան միջեւ փոխանակուած թղթակցութիւններն և անոնցմով կ'բացատրուին Լորտ Քըրզընի հրաժարման պատճառները։ Երկար ժամանակէ ի վեր վէճ մը կար Փոխարքային ու Դաճլիճին միջեւ, Հնդկաստանի Վարչութեան ու բանակի հրամանատարութեան խնդիրներուն համար։ Վայրկեան մը այնպէս կարծուեցաւ թէ վէճը վերջացած էր, և Հնդկաստանի նախարար Մր. Պրոտրիք կրցած էր անհետացնել Սիմլայի մէջ Լորտ Քըրզընի՝ Յուլիսին արտասանած յախուռն ճառին ազդեցութիւնը։ Լորտ Քըրզըն իր քաղաքականութիւնը չարունակեց սակայն, որուն հետեւանքն եղաւ իր անկումը։ Յուլիս 17ին, Սիմլայի մէջ արտասանած ճառէն ետք, փոխարքան հեռագիր մ'ուղղելով Լոնտոն՝ յանձնարարեց որ Բէշավէրի նահանգին հրամանատար Սըր Է. Պարօու անդամ կարգուի փոխարքայական զինուորական խորհուրդին, որ կազմուած էր Լորտ Քիչնէրի հետ համաձայնաբար, և կառավարութիւնն ալ հաստատած էր անոր կազմութիւնը։ Զօր. Պարօու այն ատեն արձակուրդով կ'գտնուէր Անգլիա։ Մր. Պրոտրիք Յուլիս 31ին տեսաւ զինքը, և յաջորդ օրն հեռագրեց Լորտ Քըրզընի թէ կառավարութիւնը չի կրնար հաստատել այս ընտրութիւնը, զի աւելի յարմար է որ Զօր. Պարօու մնայ Բէշավէրի մէջ ունեցած պաշտօնին վրայ։ Օգոստ. 2ին Լորտ Քըրզըն նորէն հեռագիր մ'ուղղելով պնդեց Սըր Է. Պարօուի ընտրութեան վրայ, ըսելով որ առանց զինուորական օժանդակի մը օգնութեան չի կրնար Լորտ Քիչնէրի կազմակերպած գործն յառաջ վարել, մանաւանդ որ ինք իր ընտրած անձնաւորութեան վրայ կատարելապէս վստահութիւն ունի։ Օգոստ. 4ին Մր. Պրոտրիք նորէն հեռագրեց թէ Դաճլիճը չի կրնար վաւերացնել այս ընտրութիւնը։ Անգլիական կառավարութիւնը չէր ուզեր որ Զօր. Պարօուի պաշտօնաւ նորէն վերարծարծուի այն վէճն որ սկսած էր Լորտ Քիչնէրի և Լորտ Քըրզընի միջեւ՝ գեր-Զօրավար Էլլիսի պատճառաւ որ կը խառնուէր ընդհանուր հրամանատարին գործերուն. անգլիական կառավարութիւնը կ'վախնար որ այս վէճը կ'վերարծարծուի, ըստ որում Սըր Է. Պարօու անձնուէր էր Լորտ Քըրզընի քաղաքականութեան և պատրաստ էր գործիք ըլլալու փոխարքային ձեռքին մէջ՝ ընդդէմ Լորտ Քիչնէրի։ Մր. Պրոտրիք կ'յանձնարարէր Լորտ Քըրզընի որ իր կատարած ընտրութեան վրայ Լորտ Քիչնէրի կարծիքն առնէ։ Օգոստ. 5ին Լորտ Քըրզըն խիստ լեզուով մը պատասխանեց թէ առանց զինուորական օժանդակի մը, չի կրնար պաշտօնը չարունակել, հետեւաբար կ'փափաքի հրաժարիլ, ինչպէս արդէն անգամ մը հրաժարական ղրկած էր Յունիսին։ Մր. Պալֆուր հետեւեալ հեռագիրն ուղղեց իրեն՝ Օգոստ. 8ին.— «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը խորին վշտով ստացաւ ձեր հեռագիրը։ Կառավարութիւնը մեծապէս կ'փափաքի կատարել ձեր իղձերը, բայց չի հասկնար թէ ի՛նչ է ձեր դժգոհութեան պատճառը, հետեւաբար կ'խնդրէ ձեզմէ որ ձեզ դժգոհութիւն պատճառող կացութեան վրայ քննութիւն մը կատարէք նորէն։ Կ'բողոքէք որ ինչո՞ւ կ'մերժենք Զօր. Պարօուի պաշտօն տալ զինուորական Խորհրդին մէջ։ Պէտք է յիշել թէ Հնդկաստանի նախարարին անկ է միայն ցոյց տալ թագաւորին թէ որո՛նք պէտք է խորհուրդին անդամ կարգուին։ Օրէնքի չատ հակառակ բան մը կ'ըլլար փոխուած տեսնել Հնդկաստանի նախարարին այս իրաւունքը, այսինքն պարզ ձեւակերպութեան մը փոխուած տեսնել զայն, որով նախարարը պարզ միջնորդ մը կ'դառնայ միայն փոխարքային տեսութեանն և յանձնարարութեանց համար։ Մեք այնպէս կ'մտածենք թէ ո՛չ մէկ փոխարքայի հետ այնքան ակնածանօք վարուած է Կառավարութիւնը, որքան ձեզ հետ, խորհրդոյ անդամոց ընտրութեան գործին մէջ։ Համաձայն ենք ձեզ հետ թէ վերին հրամանատարին անկ չէ «յանձնարարել» Խորհրդոյ անդամները, բայց չենք կրնար ձեզ համամիտ ըլլալ այն կէտին վրայ թէ երբ ձեզ յանձնարարեցինք որ Լ. Քիչնէրի կարծիքն հարցնէք, պատճառ եղած ըլլանք գանգատի՝ վերին հրամանատարին կամ փոխարքային կողմէ։ Զօր. Պարօու ձեր յանձնարարած պաշտօնը վարելու մեծ փափաք մը չունի, և կը նախընտրէ այնպիսի դիրք մը որ զինք չի հեռացներ գործօն ծառայութենէ, որուն մէջ փայլուն ասպարէզ մ'անցուցած է։ Կ'փափաքինք որ ձեր գործը դիւրացնենք, բայց չենք կարծեր որ Զօր. Պարօուի ընտրութեամբ ձեր գործը դիւրանայ։ Կառավարութիւնն անկեղծօրէն կը փափաքի սիրալիր գործակցութիւն մ'ունենալ ձեզ հետ։ Կ'յուսանք որ դուք ալ պիտի ընդունիք թէ Հնդկաստանի նախարարը մասնաւոր դիրք մ'ունի, և այնպէս կ'կարծենք թէ առանց դժուարութեան պիտի գտնուի ուրիշ սպայ մը որ դիւրութեամբ և յաջողութեամբ կատարէ այն պաշտօնը զոր կ'ուզէք յանձնել Զօր. Պարօուի։» Լորտ Քըրզըն երկու օր վերջը պատասխանեց՝ քննադատելով Դաճլիճին կարծիքներն Հնդկաստանի զինուորական վարչութեան վրայ, աւելցնելով որ եթէ վերին հրամանատար Լորտ Քիչնէրի խօսքը պիտի քալէ, ա՛լ իրեն աւելորդ կ'ըլլայ մնալ Հնդկաստան, և վերջնապէս կ'պնդէր Զօր. Պարօուի ընտրութեան վրայ, յայտարարելով որ միայն անոր վրայ վստահութիւն ունի։ Անկէ ետք երկու նոր հեռագիրներ եւս ուղղեց Լորտ Քըրզըն, բացարձակապէս յայտարարելով թէ իրեն համար սկզբունքի խնդիր կ'նկատէ Զօր. Պարօուի ընտրութիւնը, և տեղի չի կրնար տալ։ Մր. Պալֆուր ի վերջոյ Օգոստ. 20ին ստիպուեցաւ ընդունիլ փոխարքային հրաժարականը։ Ըստ Լորտ Քըրզընի հրաժարման գլխաւոր պատճառն անձնական խնդիր մը կ'երեւի աւելի, ըստ երեւոյթին, քանի որ չարժառիթը Զօր. Սըր Է. Պարօուի խնդիրն է։ Բայց աւելի մեծ պատճառներ կան իր հրաժարման։ Ինչպէս յայտնի է, Լորտ Քըրզըն Հնդկաստանի փոխարքայ կարգուեցաւ 1899 Յունվ. 6ին, և զուտ անձնական քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ. այնքան հօգածու չգտնուեցաւ ներքին բարենորոգումներու, առանց կարեւորութիւն ընծայելու սովի և համաճարակ հիւանդութեանց երկրին մէջ կատարած աւերներուն, արտաքին յաջողութիւններու հետամուտ եղաւ. Աֆղանստանի և Հիմալայայի ուղղութեամբ, կազմակերպեց Թիպէթի արշաւանքը, և վերջերս ալ հակառակ ժողովուրդին բուռն բողոքներուն, փոփոխեց Պէնկալայի հին նական օրէնքը։ Այս բոլոր գործերը պատճառ եղան որ խիստ անժողովրդական դէմք մը դառնայ, և իր այս անձնական զուտ քաղաքականութիւնն է որ վերջ ի վերջոյ յառաջ բերաւ իր անկումը։

(Le Temps, Օգոս. 22)

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՊԱԼԹԻԿ.— Թայմզի Լահէյի թղթակիցը կ'գրէ Օգոստոս 19 թուով.— Մանչի անգլիական նաւատորմին որ Չորեքշաբթի օրէն ի վեր կ'սպասէր Իմուիտէնի հոլանտական նաւահանգստին մէջ, չաբաթ օր խարիսխ վերցուց և չարունակեց իր ճամբորդութիւնը դէպ ի Պալդիկ։ Անգլիոյ ժողովուրդ կար ամբողջ երեք օր Իմուիտէն, և չատեր այցելեցին անգլիական մարտանաւերը, թոյլատրութենէն օգուտ քաղելով։ Ինչպէս նախապէս ծանուցուած էր, նաւարմին հրամանատար Ծովակալ Ուիլըըն նաւարժանին գլխաւոր սպաներուն հետ այցելեց Լահէյ։ Ծովային գործոց նախարար նաւապետ Քոհէն Ստիւարդ հացկերոյթ տուաւ ի պատիւ անգլիացի հիւրերուն։ Ծովակալ Ուիլըըն բաժակ պարպեց ի պատիւ թագուհիին և հոլանտական նաւատորմին, և ծովային նախարարն ի պատասխանի՝ չնորհակալութիւն և գոհունակութիւն յայտնեց անգլիական նաւարժանին այցելութեան համար։ Անգլիացի հիւրերը դեսպանին ընկերակցութեամբ մասնաւոր կառախումբով գացին Լօօ և այցելեցին Թագուհիին։ Հացկերոյթ տուաւ, բայց բաժակաճառ չարտասանուեցաւ։ Ուրբաթ իրիկուն անգլիացի սպաներն հիւր եղան Ամսդէրտամի նաւային հրամանատար Գ. Ծովակալ Պառօն Սվէէրծ Լանտաս Վիզորկի։ Հաճելի անակնկալ մը պատրաստուած էր հիւրերուն. ֆրանսերէն լեզուով ճաշացուցակ մը գըրուած էր ամէնուն առջեւ և կերակուրները նչանակուած էին այն մարտանաւերուն անուններով որոնք մեծ դեր մը խաղացին Ծովակալ Նէլըընի ասպարէզին մէջ։ Ծովակալ Սվէէրծ այնպէս մ'ըրած էր որ կոչունքը միանգամայն մեծ ծովակալին յիշատակին ընծայուած յարգանքի մը նկարագիրն ունենայ. ինչպէս յայտնի է Անգլիա կ'պատրաստուի տօնել մեծահռչակ ծովակալին մահուան հարիւրամեակը, և Նէլըըն այնքան համակրող ունի Հոլանտայի մէջ որքան յԱնգլիա։ Ծովակալ Սվէէրծ բաժակ պարպեց Էտուարդ Թագաւորին կենաց, իսկ Ծովակալ Ուիլըըն՝ Հոլանտայի Թագուհիին կենաց։ Նաւապետ Վան Տէն Պօլ արտասանեց Ծովակալ Նէլըընի ներբողականը, զայն ներկայացնելով մարմնացումն անձնական քաջութեան և բարոյական կորովի։ Ծովակալ Ուիլըըն ի պատասխանի ըսաւ թէ Հոլանտացի Րուիդեր և Թրոմբ ծովակալները նախակարապետներն են Նէլըընի որ անոնց օրինակին միայն հետեւեցաւ. ապա չնորհակալութիւն յայտնեց նաւարժանին ընծայուած պատիւներուն համար, որոնք, ըսաւ, ամբողջ անգլիական նաւատորմին ընծայուած պատիւներ են, և ի վերջոյ բաժակը պարպեց ի պատիւ Հոլանտական նաւատորմին։»

⁂ Անգլիական նաւարժանին գերման նաւահանգիստներ այցելութեան խնդրոյն վրայ Պերլինէ կ'հեռագրուի թէ Տանձիկի քաղաքապետութիւնը կ'սպասէ թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ Ծովակալ Ուիլըըն։ Բրուսիոյ Ալպրէխդ Իչխանը Նաւարժանին Տանձիկ այցելութեան պահուն հոն պիտի գտնուի, այսինքն Սեպտեմբեր 3ին։ Զօր. Պրուսէնվայկ հացկերոյթ պիտի տայ ի պատիւ իչխանին։ Ամէն ոք հետաքրքիր է գիտնալու թէ ծովակալը պիտի ուզէ՞ մասնակցիլ հացկերոյթին։

ԳԵՐՄԱՆ ՔՈՆՍՈԼԻՏՆԵՐԸ.— Թայմզի Պերլինեան թղթակիցը կ'հեռագրէ Օգոստ. 20 թուով.— Անանկ ատեն մը երբ գերման ճարտարարուեստը գրեթէ աննախընթաց չափով բարգաւաճ վիճակ մ'ունի, չահեկան է աչք մը պտտցնել անցեալ չաբթուան Գերման կայսերական քօնսոլիտներուն գիներու անկման վրայ. Երեք առ հարիւրը որ Բչ. և Գչ. 90.20 էր, Դչ. 90.10ի իջաւ, Եչ. 89.90ի, Ուր. 89.75ի և Շբ. 89.70ի։ Բրուսիական քօնսոլիտներն ալ նոյն վիճակն ունին։ Փորձառու դիտողներ, երբ ծանօթ են «չատ հարստացողներու» գրութեան, չեն կրնար գոհացուցիչ բացատրութիւն մը տալ այս անկումին, ճիշդ ինչպէս որ չեն հասկնար թէ ինչո՞ւ Գերմանիոյ պէս հարուստ կառավարութիւն մը $3^1/_2$ % փոխառութիւն հրապարակ կ'հանէ (մինչ Անգլիոյ մէջ $2^1/_2$ է, և Գերմանիոյ մէջ ալ ցարդ $3^0/_0$ էր։) Եթէ գերման կառավարութիւնը չփարատէ անվստահութիւնն ու երկիւղը, զոր իր քաղաքականութիւնն ստեղծած է, անցեալ չաբթուան դէպքերը չարունակուելով պիտի կրկնուին, և կարելի է կ'տարածուին ուրիշ $3^0/_0$ բաժնեթուղթերու վրայ ալ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

(«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Լոնտոնի Նշմարները.)

Երբ հաշտութեան պատուիրակներն առաջին անգամ դէմ դէմի եկան Նաւային պաշտօնատան մէջ, Մ. Վիդդէ խօսք առնելով իր պաշտօնակիցներուն, ըսաւ որ թէպէտ պատերազմի ընթացքին ռուս և ճափոնցի պատուիրակները բարեկամներ չեն կրնար ըլլալ, բայց իրենց յարաբերութեանց այնպէս ուղղութիւն մը պէտք է տան որ կարենան երկու հակառակորդ ազգերն հաշտեցնել և խաղաղութիւնը վերահաստատել։ Այս խօսքերն յարաբերութեան ճամբան բացին, և անկէ ի վեր թէպէտ վիճաբանութիւնք մերթ ընդ մերթ բուռն եղան, բայց անձնական տակաւութեան նչան մէջտեղ չելաւ բնաւ։ Երկու կողմի լիազօրներն ալ խօսեցան և գործեցին սա ցաւագին գիտակցութեամբ թէ բովանդակ աչխարհի աչքն իրենց վրայ սեւեռած է. անոնք որոշեցին ամէն ճիգ թափել որպէսզի գոնէ աչխարհ ի նպաստ իրենց վճիռ տայ, եթէ բանակցութիւնք յաջող ելք մ'ալ չունենան։ Այսպէս, երբ վիճաբանութիւն բացուած էր նուազ կարեւոր խնդիրներու վրայ, Պառօն Քոմուրա զգալով Ռուսիոյ տկարութիւնը, պերճախօս լեզուով մը խօսեցաւ Մանչուրիան «բաց դուռ» հռչակելու առաւելութեանց վրայ, և ըսաւ թէ երկաթուղիներու սկզբնական դերն է ժողովրդոց հաղորդակցութեան և ուղեւորաց ծառայել, ո՛չ թէ զէնքեր ու ռումբեր։ Մ. Վիդդէ կ'լսէր այս բոլորը և ի վերջոյ տեղի կուտար։ Բայց երբ Սախալինի խնդիրը ձեռք առնուեցաւ, այս անգամ իր կարգն էր յամառ դիմադրութիւն մը ցոյց տալու։ Ռուսիոյ արժանապատուութեան չդպչող ութ պայմաններն ալ ընդունած էր Մ. Վիդդէ. կ'մնար միւս չորս պայմաններուն կարգադրութիւնը, տասնչէ երկուքը՝ այսինքն Ռուսիոյ Ծ. Ասիական նաւային ուժին չափաւորումը և զինաթափ մարտանաւերու յանձնումը կարելի է լուծուի ի նպաստ Ռուսիոյ. կ'մնայ Սախալինն և պատերազմական տուգանք, որոնց համար պաշտօնական Ռուսիա վճռած է տեղի չտալ։ Դիրակամս Հոյաչի յայտարարեր է թէ համաձայնութեան միակ արգելքը տուգանքի հատուցումն է. բոլոր միւս խնդիրները կարելի է կարգադրել։ Անցեալ Ուրբաթի ժողովին մէջ յայտնի եղաւ որ, մինչև որ պատերազմական ծախքերը ո և է ձեւով հատուցման պայմաններուն մէջ չանցնին, Միքատոյի ներկայացուցիչներն չպիտի կրնան հաշտութիւն կնքել։

Հոգեբանական վայրկեանն ահա՛ այդ էր ռուս պատուիրակներուն համար, որք իրենց Ճափոնցի պաշտօնակիցներուն նման արիւնահեղութեան պատասխանատուութենէն խուսափիլ և աչխարհի համակրութիւնը չահիլ կ'ուզեն։ Ահաւասիկ հաշտութեան ժողովին եզրակացութիւնը.— Ռուսիոյ և Ճափոնի բոլոր խնդիրները կարգադրուած և բոլոր անհամաձայնութիւնները վերցուած են. միակ խնդիրը որ կ'մնայ, պատերազմական տուգանքի խնդիրն է։ Միքատոն դրամ կ'ուզէ, իսկ Զարը կ'մերժէ. հետեւաբար կրնան թշնամութիւնք վերսկսիլ։ Զարմանալի չէ եթէ Մր. Րուզվէլդ իրար անցաւ երբ իմացաւ որ պատուիրակները անլուծելի կէտի մը կռուած էին, և բովանդակ մարդկութեան հետ չէր ուզեր հաւատալ թէ դժուարութիւնը լուծելու միջոց չկար։ Մր. Րուզվէլդ ուրբաթ կէս գիչերին հեռագրեց Մ. Վիդդէի և Պառօն Րօզէնի, որ անմիջապէս պատասխանեց հեռագրին և Շաբաթ օր հասաւ Նախագահին հետ ընկերակցելու Թեամը իչխան Քուտաչովի։ Մր. Րուզվէլդ հասկցած էր որ Ճափոն իր վերջին բառն արտասանեց, երբ Սախալինի կէսը ծախել առաջարկեց։ Մր. Րուզվէլդ ռուս պատուիրակէն խնդրեր է իրաց վիճակին վրայ լաւ նայիլ, և ըստ այնմ Բեդերբուրգ հեռագրելով նոր հրահանգներ ստանալ։ Մր. Րուզվէլդ սա հիման վրայ կ'խորհրդածէ. եթէ պատերազմը չարունակուի, Ռուսիա անտարակոյս առ նուազն պիտի կորսնցնէ իբր պատերազմական ծախք հատուցանելիք գումարը, և նորանոր զիջողութիւններ ընել պիտի ստիպուի։ Հետեւաբար պատերազմը չարունակելով Ռուսիա հաւանօրէն բան մը չպիտի չահի, ընդհակառակը կրնայ չատ բան կորսնցնել։ Իսկ եթէ Ռուսիա համաձայնի Ճափոնի հետ, բոլոր աչխարհի համակրութիւնն իր չուրջ պիտի բոլորի։ Երբ Պառօն Րօզէն դիւան տուաւ Մ. Նահանգաց Նախագահին թէ ռուս պատուիրակներն արդէն իսկ իրենց ստացած հրահանգներուն սահմանէն անցած էին, այն ատեն Մր. Րուզվէլդ խնդրեց որ քիչ մ'ատեն ևս բանակցութիւնք չփակուին, այն յուսով որ չէզոք Տէրութիւնք կրնան ազդեցութիւն մ'ի գործ դնել։ Ահաւասիկ այս էր Մր. Րուզվէլդի ըրածը, որուն երախտագէտ է մարդկութիւնը, քանի որ ամէն յոյս կորած համարուած վայրկեանին իսկ ճար մը գտաւ. կ'սպասուի որ մինչև հաշտութեան ժողովներու տեղեկագրին ստորագրութիւնը, Անգլիա, Ֆրանսա և Ամերիկա յաջողին համոզել պատերազմիկ կողմերը վերջնական համաձայնութիւն կնքելու համար։

⁂ Հաշտութեան պայմաններու հիմնական կէտերուն քննութեան ժամանակ, ինչպէս երեւցաւ հեռագիրներէն, մեծ անհամաձայնութիւն մը ծագեցաւ ռուս և ճափոնցի պատուիրակներուն միջեւ։ Ճափոնցիք կ'պնդէին որ Սախալինն իրենց տրուի, քանի որ զինու զօրութեամբ գրաւեցին զայն. կ'պնդէին որ Ռուսք պատերազմական տուգանք վճարեն, քանի որ Ճափոն պատերազմին սկիզբէն ի վեր ահագին ծախքեր ընելու հարկադրուեցաւ։ Ընդհակառակը Ռուսք չեն ընդունիր որ Սախալինն բացարձակապէս ձեռքէ ելած ըլլայ, քանի որ պատերազմը կ'չարունակուի, և կ'մերժեն պատերազմական տուգանք վճարել։ Ռուս դիւանագիտութիւնը կ'մերժէ մանաւանդ պատերազմական տուգանքի վճարումը, զոր թշնամութեանց վերսկսումէն աւելի վտանգաւոր կ'համարի։ Թէ ինչո՞ւ Ռուսք այս աստիճան կը պնդեն պատերազմական տուգանք չվճարելու խնդրոյն վրայ, կ'երեւի ռուս ձեռնհաս անձնաւորութեան մը կողմէ Զարին մատուցած յիշատակագրին մէջ, որ մեծ ազդեցութիւն գործեր է Զարին վրայ։ Ահաւասիկ այս յիշատակագրին եզրակացութիւնը.—«Շատ մեծ դժբախտութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ հոգեբանական այս վայրկեանին Ռուսիա հաւանի պատերազմական տուգանք վճարել, զի եթէ տուգանք չվճարուի, Ճափոն կործանած է։ Իր ճարտարարուեստից վիճակն արդէն չատ գէշ է և չպիտի կրնայ աւելի երկար ատեն դիմանալ։ Ճափոնական վաճառականական նաւատորմն որ նպաստներ ընդունելով կ'ապրի, մրցումի պիտի չկրնայ դիմանալ։ Երկրին մէջ խեղճութիւն պիտի ծագի, որով դիւրին պիտի ըլլայ նորէն ձեռք անցընել այն երկիրները զորս Ճափոն պիտի կրնար կազմակերպել, բայց պիտի չկրնար պաշտպանել։ Ահա այս է պատճառն որ Ճափոն ամէն կարելի եղածը կ'ընէ պատերազմական տուգանք մը ձեռք բերելու համար։»

⁂ Տէյլի Թէլէկրաֆ կ'ըսէ թէ Օգոստ. 18ին հետեւեալն էր բանակցութեանց վիճակը.—Ինչպէս ամէն առտու, ռուս-ճափոնցի պատուիրակներն իրենց ինքնաչարժ կառքերէն վար իջնելով ժողովատեղիին մօտ, իրարու ձեռք թօթուեցին և նստեցան աչխատութեան սեղանին չուրջ։ Ճափոնցիք ԺԱ. և ԺԲ. յօդուածներուն վրայ անգլիերէն խմբագրուած գրութեամբ մը ներկայացուցին իրենց տեսութիւնները. Ճափոնական պատուիրակութեան ամերիկացի խորհրդական Մր. Տէնիսըն ֆրանսերէնի թարգմանած էր այս գրութիւնը։ Մ. Վիդդէ քննեց ֆրանսերէն ծրագիրը, իսկ Պառօն Րօզէն՝ անգլիերէն բնագիրը։ Մ. Վիդդէ ֆրանսերէն լեզուով արագաբար ներկայացուց իր դիտողութիւնները, երբեմն երբեմն հետեւելով Պառօն Քոմուրայի որ մերթ ընդ մերթ ճափոներէն խօսքեր կ'խառնէր, ռուսերէն խօսքեր կ'ըսէր ինքն ալ, զորս Պառօն Րօզէն անգլիերէնի կ'թարգմանէր։»

⁂ Օգոս. 20ի առաւօտեան վարչապետ Կոմս Քացուրայի նախագահութեան ներքեւ նախարարաց խորհուրդը նիստ գումարեց ի Թօքիօ, և վերջացաւ ժամը 1ին։ Կոմս Քացուրա նիստէն վերջ կառքով գնաց պալատ և համարատուութիւն ըրաւ Կայսեր։ Կոմս Քացուրա խորհրդակցեցաւ պատերազմական նախարար Զօր. Դէրաուչիի, ծովային գործոց նախարար Պառօն Եամամօդոյի եւ արտաքին գործոց փոխ նախարար Մ. Շինտայի հետ։ Բոլոր նախարարներն ալ ո և է տեղեկութիւն չեն հաղորդեր այս տեսակցութեանց վրայ։ Կառավարութիւնն ալ լուռ պիտի մնայ մինչև որ որոշում մը տրուի։

⁂ Ռուս արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ կ'յայտարարուի թէ չատ հաւանական է որ մօտերս պաշտօնական տեղեկագիրը պիտի հրատարակուի Բորդսմութի մէջ կատարուած բանակցութեանց վրայ. հաւանական կ'նկատուի նաև որ հրատարակուին Զարին ու Վիդդէի միջեւ փոխանակուած հեռագիրները։ Այս տեղեկագրէն պիտի երեւի թէ Ռուսիա անկեղծօրէն կ'բաղձայ պատուաւոր խաղաղութիւն մը կնքել։ Մ. Վիդդէ Ամերիկայէ մեկնելէ առաջ պիտի այցելէ ամերիկեան մէկ քանի քաղաքներ։

ՌՈՒՍԻՈՅ ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ.— Թայմզի Թօքիոյի թղթակիցը հետեւեալը կ'հեռագրէ Օգոստ. 18 թուով.—Հետեւեալ աններքելի իրողութեանց մասին կըրնամ հաստատապէս վկայել. զինուորական չրջանակներու մէջ յոռետես են հաշտութեան ելքին նկատմամբ, իսկ քաղաքական և դիւանագիտական չրջանակներուն մէջ՝ լաւատես։ Ճափոնցիք զարմացած են տեսնելով որ Բորդսմութի Մ. Վիդդէն բոլորովին տարբեր անձ մ'է Ադլանտեանի վրայ գտնուող Մ. Վիդդէէն։ Հաշտութեան ժողովին մէջ ոչ միայն իր յանձնառագիրները գոհացուցիչ էին, այլ նաև չվարանեցաւ իբր հիմ ընդունիլ պատերազմական տուգանքի, ռուսական հող տալու, զինաթափ մարտանաւերը յանձնելու և Ծ. Ասիոյ ռուս ծովային ոյժը սահմանափակելու խնդիրները, ինչպէս նաև ուրիչ այլ և այլ պայմաններ, որոց վրայ կարելի էր հաշտութիւն կնքել։ Կ'կարծուի թէ Ռուսիա ամբողջովին տեղի պիտի տայ, ինչպէս ըրաւ Մանչուրիոյ և Քորէայի վերաբերեալ պայմաններուն առթիւ։ Ճափոնի զինուորական իչխանութիւնք կ'անձկան նորագոյն զոհողութիւններ ընել իրենց հայրենեաց համար, և բնականօրէն կ'խորհին թէ դիւանագիտութիւնը քիչ չատ կապ ունի հնարամտութեան հետ։ Ասոնք Մանչուրեան և Քորէական պահանջներուն չնորհումը կ'բաղդատեն Լիաօթանկի ճակատամարտին յաջորդող նահանջին հետ, որմէ անմիջապէս վերջ Ռուսք յարձակողական չարժում մը սկսան ի Շահօ. դիտել կ'տրուի թէ Ռուսիոյ դիւանագիտական դիմադրութեան ներկայ ոյժը կ'հաւասարի այն զինուորական ոյժին, զոր ունէին Մուգտէնի ճակատամարտին ատեն։ Հետեւաբար, կ'ըսեն, ո՛չ թէ լեզուն, այլ սուրը ամէնէն արդիւնաւոր զէնքը պիտի ըլլայ ներկայ պարագաներուն մէջ։ Անոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն զօրաւոր պայմաններ հարկադրելու՝ ճակատամարտ մը սպառնալիքով։ Բանակցութեանց սկսելէն ի վեր պատերազմի ի նպաստ խանդավառութիւնն աւելցած է, և Թօքիոյի թերթերը, սկսելով Ասահիէն, բուռն յօդուածներ կ'հրատարակեն, խնդրելով կառավարութենէն որ անմիջապէս խզէ բանակցութիւնները.

ՄՐ. ՐՈՒԶՎԷԼԴԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ.—Տէյլի Թէլէկրաֆի Բորդսմութի թղթակիցը Օգոստ. 19 թուով կ'հեռագրէ.—Կէս գիչերին Մր. Բիրս աճապարանքով Ուէնդուօրթ պանդոկ կանչուեցաւ, ուր Մր. Րուզվէլդէ հասած հեռագիր մը կ'սպասէր իրեն։ Մր. Բիրս անմիջապէս երկար պատասխան մը գրեց. «Անուրանալի է որ Մր. Րուզվէլդ պատրաստուած է վերջին ճիգ մ'ընել որպէսզի Ռուսիա և Ճափոն իրաւախոհութեան մը յանգին. այս հաւանական միջամտութիւնը միակ լոյսն է անյաջողութեան այն սև ամպին վրայ որ Բորդսմութի վրայ կ'տարածուի։ Երբեք չէր կարծուեր որ Ռուսք տեղի պիտի տան երկու կարեւոր խնդիրներուն վրայ. ոչ թէ պատերազմական տուգանքի, այլ Սախալինի յանձնման խնդիրը մեծագոյն չնորհն է որ Մ. Վիդդէ կ'կարծուէր պիտի ընէր. բայց Ռուս կայսրը տակաւին որոշում մը տուած չէ այս խնդրին մէջ տեղի տալու մասին։ Լիազօրներուն մեկնումէն յետոյ Ուէնդուօրթ պանդոկը մնացող ռուս պատուիրակները կարծիք յայտնեցին թէ Նախագահ Մր. Րուզվէլդի միջնորդութիւնը կարելի և բնական է։ Ճափոնական պատուիրակութեան կարեւոր անդամներէն մին ըսաւ. «Ո՛չ թէ Թօքիոյի, այլ Բեդերպուրկի վրայ է որ կարելի է ճնշում բանեցնել արդիւնք մը ձեռք բերելու յուսով։»

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ

Ափրիկեան Տրիպոլսոյ կրթական տեսուչ Ֆարուգի Հազգը պէյի տրուեցաւ միւթէմէյիզի աստիճան և Գ. Մէճիտիէ պատուանշան։

ՕՏԱՐ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ.—Աւստրիական կառավարութիւնն Ա. կարգի Ֆրանց Եօզէֆ պատուանշան տուած ըլլալով նաւային վարժարանի Տնօրէն Ա. Ֆէրիգ Հիւսնի փաչայի, Արտաքին գործոց պաշտօնատան տարաբաշ Ղալիպ պէյի, Իզմիրի հրամանատար Ֆէրիգ Թէվֆիգ փաչայի, Այտընի տէֆթէրտար Քէմալ պէյի, նոյն պատուանչանին Բ. կարգը՝ Սելանիկի նաւային հրամանատար միրլիվա Րաշիտ փաչայի, մէքթուպճի Ահմէտ պէյի, Կայս. Իրատէ մը արտօնեց անոնց գործածութիւնը։

ՀԱՅՏԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ՆՈՐ ԿԱՅԱՐԱՆԸ.— Հայտար Փաչայի մէջ, Անատօլուի երկաթուղւոյ ընկերութիւնը նոր կայարան մը չինել կուտայ, որուն հիմնարկէքը պիտի կատարուի Կայս. Գահակալութեան օրը։ Աւասիկ մէկ քանի տեղեկութիւններ այս նոր հաստատութեան վրայ.— Շէնքին ճակատը զուգահեռական պիտի ըլլայ քարափի ճակտին, և աջ ու ձախ կողմերը մէկ մէկ թեւեր պիտի գտնուին, դէպ ի ցամաք երկնցած։ Ճակատի երկայնութիւնը պիտի ըլլայ 75 մեդր, իսկ աջ ու ձախ թեւերու երկայնքը՝ 52 մեդր։ Ճակատին երկու կողմերը մէկ մէկ աչտարակ պիտի հաստատուի, և այս երկու աչտարակներուն միջև պիտի գտնուին մուտք և ելից սրահներ և քակեր։ Ճիշդ մէջտեղի քակին մէջ պիտի գտնուին կիչէները։ Շէնքին ձախ թեւը (այսինքն Պոլսոյ կողմինը) պիտի պարունակէ սպասման սրահը, իսկ աջ կողմի թեւին (Գատըգիւղ) մէջ պիտի գտնուին կայարանի պաշտօնէից յատուկ սենեակներ։ Շէնքը, ստորնայարկն ալ մէկտեղ հաչուելով, եռայարկ պիտի ըլլայ, 35 մեդր բարձրութեամբ։ Առաջին և երկրորդ յարկերուն մէջ պիտի գտնուին Տնօրէնութեան յատուկ գրասենեակներ, ընդունելութեան սրահներ և պաշտօնէից յատուկ գրասենեակներ։ Իսկ գետնայարկին ներքեւ տեղեր պիտի չինուին, ուր պիտի հաստատուին մեքենաներ, բարեխառնութեան մէջ պահելու համար չէնքին օդը, իսկ նկուղին մէջ պիտի պահանջուին ամբարները, եւն.։ Նոր կայարանն ամբողջովին քարով և երկաթով պիտի չինուի, և հիմերը դրուելէ առաջ, իւրաքանչիւրը 15 մեդր երկայնութեամբ 1800 հատ ցից պիտի զարնուի։ Այս գործողութիւնը պիտի կատարուի կա՛մ ելեկտրական ոյժով և կամ չոգեչարժ գործիքով։ Հիմնաքարերուն մէջտեղները երկաթով պիտի լեցուին. վերջապէս, ճարտարապետական ամէնէն վերջին կատարելագործութիւնները ձեռք առնուած են՝ ամուր հաստատութիւն մը հիմնելու համար։ Շինութիւնը մօտաւորապէս երկու տարիէն պիտի աւարտի. Ֆրանքֆորդեան ընկերութիւն մը, որ արդէն ստանձնած էր Եօկիչէհիր—Գոնիա, և վերջերս ալ Պաղտատի գծին չինութիւնը, ինքն ստանձնած է նաև այս կայարանին չինութիւնը։ Վերածնունդի (Renaissance) ոճով պիտի չինուի այս հաստատութիւնը, և յատակագիծը պատրաստած է Մ. Վալտուր։

ՍԵՐԲ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ.— Ինչպէս երէկ ծանուցինք, Թուրքիոյ և Սերպիոյ միջև կնքուելիք առեւտրական դաշնագրին քննիչ սերպ պատուիրակները, Մ. Գուքիչ և Մ. Տուչան Բօսիմովիչ, երէկ Բ. Դուռ գացին դեսպան Մ. Սիմիչի հետ, որ զանոնք ներկայացուց արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաչայի, և տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Պատուիրակներն ապա գացին մաքսային պաշտօնատուն, ուր ներկայացուեցան վերատեսուչ Հասան Ֆեհմի փաչայի։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.—Ռուս դեսպան Մ. Զինովիէվ, Ֆրանս. գործակատար Մ. Պոփ, պելճ. դեսպան կոմս Տէլլաէրթ երէկ տեսակցեցան Բարձր. Մեծ—Եպարքոսին եւ Արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաչայի հետ.—Գերման դեսպանը, Օսմ. Հանրային Պարտուց Վարչական Խորհրդոյ նախագահ Մր. Ադամ Պլոք տեսակցեցան Բարձր. Մեծ—Եպարքոսին հետ.—Պելճ. դեսպանը տեսակցեցաւ նաև Արտաքին գործոց խորհրդական Նոտում փաչայի հետ.—Ամերիկեան դեսպանը տեսակցեցաւ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաչայի հետ, և այցաքարտը թողուց Պետական Խորհրդոյ նախագահ Սայիտ փաչայի համար.—Արևելեան երկաթուղեաց Ընդհ. Տնօրէն Մ. Կրոս տեսակցեցաւ Պետական Խորհրդոյ նախագահ Սայիտ փաչայի հետ.— Աւստրիական և ռուս դեսպանատուններու Ա. թարգմաններն երէկ առտու տեսակցեցան արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաչայի հետ, անոր ապարանքին մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY LIMITED

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ

ՓԻՆԻՔՍ

ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԼՈՆՏՈՆ ՑԱՄԻՆ 1782

ՓԻՆԻՔՍ, հիմնեալ աւելի քան մի դար առաջ, ասոր երկնէր ապահովութիւն մ'է ըստ յամենաւորեք Անգլիոյ ամենահարուստ և հանրածանօթ գործատէրերէ բաղկացեալ են։ Դրամագլուխն և պահեստի գումարը 4,500,000 անգլ. ոսկին կ'անցնին։

ՓԻՆԻՔՍ Ընկերութեան այժմաւ մինչև ցարդ վճարած հրդեհի վնասուց գումարն է 36,000,000 անգլ. ոսկի. գումար մը զոր ցարդ վճարած է հրդեհի վնասուց համար։ 50—22

ESTABLISHED 1782

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹ ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ 1,500,000

ՓԻՆԻՔՍ Ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ ընդդէմ հրդեհի և կայծակի, շէնք, կարասիք և ապրանք՝ յոյժ նպաստաւոր պայմանօք և ժրջնաջանութեամբ ատրագրելու, որ աւելի լաւագոյն երաշխաւորութիւն կը բընծայէ ամենէն կարողագոյն ընկերութեանց քան միւսները։

Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ Ընդհ. Գործակալ Կ. Պոլսոյ և գաւառաց.

Ղալաթիա, Պանք Օթոմանի վարի քովը Վէթուլէր Խան, գրասենեակ Թիւ 1։

ՓՈԽ ԳՈՐԾԱԿԱԼՔ Ի ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒՐԳԷՆ ԱՐԻԿԵԱՆ Եմին պէյ խան Թիւ 1 և 2 ԺԻՎԱՆ ԹԷՔԷԼԵԱՆ Ֆլորանսին խան

Քննիչ Րիզքներու (Inspecteur des Risques) Ա. ԷՆՔՍԷՐՃԵԱՆ

ԱԶԴ

ՌՈՍՏՈՄԵԱՆՑ Ս. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՈՒՍՏԱՒՈՐԱՑ

Ի գիտութիւն կ'ընծայ Փոյթի Ս. Բեւեռին ուխտաւորաց կ'յայտնեմք թէ կայա. Բարեխնամ Կառավարութեան շնորհիւ հանգիստ և երթևեկութեան միջոցները ձեռք առնուած են և բարեպաշտ ուխտաւորները կրնան անյապաղ իրենց հոգեւոր մխիթարութեան համար դիմել Ռոտոսթոյի Ս. Թագաւորի վանքը։

Ի դիմաց Թ. Խորհրդոյ Ս. Թագաւորի

Ատենադպիր Ատենապետ

Ցոլգ. Գ. Փոփոլեան Ռուբէն Փոփոլեան

6 Օգոս. 905, Ռոտոսթո 4—3

ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի Խնամակալութիւնը կ'ծանուցանէ թէ վարժարանին նոր տարեշրջանը կ'սկսի յառաջիկայ Սեպտեմբեր 5, Երկուշաբթի օր։ Ա. կարգը մտնել փափաքող աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայանալ Ղալաթիոյ Խորհրդարանը ամէն օր, մինչև ժամը $3^1/_2$, ըստ Թրքաց, արձանագրուելու և առանալու համար մարց քննութեանց ծրագիրը։ Պատ. Ուսումնական Խորհրդոյ կողմէ վկայուած չըջանաւարտներն առանց քննութեան կ'ընդունուին։

Մուտք քննութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ Օգոստոս 30' Դշ. և 31' Դշ. օրերը, ժամը $1^1/_2$ին (Ը. Թ.)։

Իսկ Կեդրոնական Նախակրթարանի բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Օգոս. 20, Երկուշաբթի օր։ Հնաւորաբար կ'հրաւիրուին թէ' հին և թէ' նոր գալիք աշակերտք մինչև նոյն օր ամէն առաւօտ ներկայանալ Ղալաթիոյ Խորհրդարանը՝ արձանագրուելու համար։ Նոր գալիք աշակերտք պարտաւոր են ի ձեռին ունենալ զատաւասարի, ծննդեան և ելած վարժարանին վկայականները։

Ի դիմաց Խնամակալութեան

Ատենադպիր Ատենապետ

Յ. Մաղաքեան Գ. Էսաեան

30 Յուլիս 905, Ղալաթիա 6—5

ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԻՇԵՐՕԹԵԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

Գատըգիւղ, Մէօհիւրտար Ճատտէսի

Ծնողաց ծնողաց գնահատման և քաջալերութեան մէջ չորս արդիւնաւոր տարիներ յաջողութեամբ բոլորելով, վարժարանս մտած է իր 5ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ մէջ, Բարև Բալըգլըջի վարժարան ալ խառնելով, յարակից ունենալով նաև Եղեռ Նահատակ Պարոն և Մանկապարտէզ։

Վարժարանս տարիէ մ'ի վեր փոխադրուած է նորագոյն լայնարձակ շէնքի մը մէջ, որ իր ներքին բաժանումներովը եւ օդաւէտ դիրքովը ալ պարզական ամէն յարմարութիւնը կ'միացնէ իր մէջ, գիշերօթիկ և ցերեկեայ աշակերտաց համար հանգստաւէտութեան և առողջապահիկ ամէն պայման լրացնելով։ Կ'աւանդուի առհմային լաւ կրթութեան մը հետ լեզուաց (Թուրք. Հայ. Ֆրանս. անգլ.) եւ գիտական անհրաժեշտ ծանօթութեանց հիմնական ուսումը։ Ֆրանսացի և անգլիացի կարող վարժուհիներ իրենց յատուկ խնամքին և հոգածութեան առարկայ ըրած են ֆրանս. և անգլ. լեզուաց խօսելավարժութիւնը (Փոթոթէ)։ Աղջիկները մասնաւոր խնամքով կ'ուսանին նաև Առանին Տնտեսութիւն, Կար ու Ձև, Ասեղնագործութեան զանազան տեսակները (ձեռքով և մեքենայով), նաև ձայնական և գործիական երաժշտութիւն, մասնաւորապէս դաշնակ։ Գիշերօթիկներու համար կատարեալ սնունդ և ընտանեկան անթերի խնամք։ Վարժարանս, իր տարեկան որոշեալ թոշակէն դուրս, չունի կարգ մը օտար վարժարանաց յատուկ այն բացառիկ ծախքերն՝ որոնք տարուոյն վեր պատկառելի գումարի մը կ'յանգին։

Այակերտաց վերամուտն և դասերու սկզբնաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ. 29 Բշ. օր։ Բանակցութեան համար գրով կամ անձամբ դիմել ի վարժարան։ Հէյպէլի—Տնօրէն

12—7 Յ. Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ

Սանասարեան Վարժարան

ԻԵ. ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ 1905—1906

Վարժարանիս ԻԵ. տարեշրջանը կ'սկսի յառաջիկայ Սեպտեմբեր 1ին։ Նորեկ աշակերտներու մուտքի քննութիւնները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 30ին և 31ին, իսկ դասերը կանոնաւորապէս կ'սկսին Սեպտեմբեր 1ին։

Վարժարանս, թոշակաւոր գիշերօթիկ աշակերտներու ընդունելութեան համար, ունի երկու տեսակ պայման։ — Պէտք է վճարել

Միանուագ մուտք	3	Ամբողջ ծախքը վարժարանիս վրայ։
Ա. Տարեթոշակ	20	
Արձակուրդի տուրք	1	

Առանց մուտքի 12 ոսմ. լիրա տարեթոշակ և 1 լիրա արձակուրդի տուրք, պայմանաւ սակայն որ աշակերտներու ծնողք հոգան իրենց և կամ Բ. զաւակաց զգեստի, կօշիկի, կարկրտանքի, դասագիրքերու և դըպրոցական այլ պիտոյից, մանձաւորի և անկողնոյ, ինչպէս նաև գեղօրէից ծախքը, իսկ վարժարանս տայ սնունդ և ուսում, եւ հոգայ լուացքի, բժիշկի և բաղնիքի ծախքերը։

Ցերեկեայ թոշակաւորները պարտին վճարել 6ական Օսմ. Լիրա։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար, ծնողք կամ պաշտպանք կրնան դիմել ի Կ. Պոլիս, Ազգ. Պատրիարքարան կամ ի Կարին՝ Վարժարանիս Տեսչութեան։

10—6 ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Կարին, 2 Յուլիս 1905

ԹԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ի ՊՐՈՒՍԱ

Սոյն միջնակարգ երկսեռ, ցերեկեայ և գիշերօթիկ վարժարանն առաջիկայ Օգոստոս 22ին վերաբացուելով պիտի թևակոխէ իր գոյութեան 16րդ տարեշրջանը։ Կ'ընդունին երկսեռին սեռէ ևս գիշերօթիկ ուսանողներ։ Տարեթոշակն է 20 օսմ. ոսկի, երկու հոգւոյ համար 18ական ոսկի, իսկ պաշտպանեալ որբոց համար 15 ոսկի, վերջանման միջոց կանխիկ վճարելի։

Դիմել առ Տնօրէնութիւն Թալանթարեան վարժարանին ի Պրուսա։ 10—8

ՌՈՊԷՐԴ ԳՈԼԷՃ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտ. 1/13ին։ Կարգադրութիւններ եղած են վաճառականական ուսումը բաղձացուած կատարելութեամբ աւանդելու համար։ Վարժարանիս մասնաւոր բժիշկը՝ ուսանողներու առողջութեան, մարմնամարզներուն և խաղերուն, ինչպէս նաև վարժարանիս ընդհանուր առողջապահական վիճակին վրայ կ'հսկէ։ Մարմնամարզի նոր և գեղեցիկ մասնաւոր շէնք մը կառուցուած է նորոգապէս, իր մէջ ունենալով մարմնամարզի ամէն տեսակ գործիքներ, վերջին դրութեանց համաձայն։ Երկու տարիէ ի վեր բացուած է նաև փոքր տղոց յատուկ նոր շէնք մը, ուր կ'ընդունուին մինչև 10 տարեկան աշակերտներ։ 25—7

ԳԱՒԱՌԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻ ձգ Քոլ․ ծանուցիչներուն կ'յիշեցնենք ԹԷ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ համար երեք ղրուշ նամականիշ ղրկելու են։ Առանց ՁԷ որ, հին հասցէին ԱՆՓՈՓՈԽ ԿՄՆԱՅ։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԳԱՏԸԳԻՒՂ-ՄՕՏԱ

Կ'բացուի Սեպտեմբեր 5ին (ըստ Հին Տ.)։ Այս հաստատութեան նպատակն է աշակերտներուն բարոյական և մտաւորական կրթութիւն մը՝ առհմային պահանջումներուն համաձայն։ Առ այս, բաց ի միաբաններէ՝ որոնք վարժարանի վարչական մարմինը կ'կազմեն, ունի մայրաքաղաքիս հայ և օտարազգի լաւագոյն ուսուցիչներու գործակցութիւնը, որոնցմով կ'կազմուի քան հոգիէ բաղկացած ուսուցչական խումբ մը։

Կ'աւանդուի Հայերէն, Թուրքերէն, Ֆրանսերէն, Գերմաներէն, Անգլիերէն, Լատիներէն և Իտալերէն լեզուները, յատուկ վաճառականական դասընթացք և կրթարանական բոլոր ընթացիկ ուսումները, ինչպէս նաև գծագրութիւն, նկարչութիւն, մարմնամարզ, ձայնական երաժշտութիւն, փողերգութիւն (fanfare) ևն։

Աչալուրջ և հայրական հսկողութիւն մը կ'տիրէ աշակերտաց բարոյականին և կրթութեան վրայ։ Վարժարանս իր ծովահայեաց և օդաւէտ բարձր դիրքովը՝ Պոլսոյ մէջ ամէնէն հաւանական մէկն է, և օժտուած է առողջապահիկ կարեւոր միջոցներով, որոց մէջ այս տարի եւս նորութիւններ պիտի ներմուծուին։

Վարժարանիս ընթացաւարտները կրնան ուղղակի մտնել եւրոպական համալսարաններ. և ասոնցմէ անոնց յարմարագոյններուն կ'ըլլայ այդ շնորհը՝ Մխիթարեան Վարժարանաց Խնամակալութեան կողմէ, անոնց ապագան լիուլի ապահովելու համար, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մ'է Պոլսոյ միւս վարժարաններուն վրայ։

Վարժարանիս տարեկան զուտ թոշակն է գիշերօթիկներուն համար 25 Օսմ. լիրա։ Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել վարժարանիս տեսչութեան։

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ

Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՐԴ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գատըգիւղ—Մօտա 10—2

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ի ՊԱՐՏԻԶԱԳ

Վարժարանիս ԻԷ. տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտեմբեր 6ին (Ն. Տ.)։ Հաստատութեանս Տնօրէն Վեր. Ռ. Չէմպըրս և իր Տիկինն արդէն վերադարձած են իրենց երկամեայ բացակայութենէն և յառաջիկայ տարի ուսուցչական խումբին վրայ կ'աւելցնեն նաև Քանատայի մէկ նշանաւոր համալսարանէն երկու ամերիկացի չրջանաւարտներ, որոց մէկը գիշաւորապէս պիտի աւանդէ առևտրական դասընթացքը։ Աշակերտներն ընտանեկան խնամք կ'վայելեն գիշերօթիկ ուսուցիչներուն, հասատութեանս մասնաւոր բժիշկին հսկողութեան և Տիկին Չէյմպըրսի մայրական հոգածութեան տակ։ Գիշերօթիկ աշակերտաց տարեթոշակն է 16 օսմ. ոսկի, 8 ոսկին Սեպտեմբերին սկիզբն և մնացած 8 ոսկին Յունուարի վերջերը վճարելի։ Վարժարանս յատուկ ուսուցիչ մը ունի գործնական բժշկութեան համար, և այս դասին տարեկան մասնաւոր վճարումն է $1^1/_2$ օսմ. ոսկի։ Աւելի տեղեկութիւններու համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպլ Հաուս, Կ. Պոլիս, կամ Տնօրէնութեան՝ Պարտիզակ։

Այն աշակերտները որոնք Պոլիսէն մեկնած առենին կ'ուզեն գնալ տոմսակ առնել կ'ուզեն, պէտք է որ մինչև Սեպտ. 1 (Ը. Ն.) իրենց անունները արձանագրել տան Գրիգոր էֆ. Շահպազեանի, որ կ'գտնուի ի Պայպլ Հաուզ, Թիւ 10։ 12—8

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՍՏԱՌԱՃԱՐ

Այս վարժարանը, զոր կ'վարեն ինն անդամներէ բաղկացած Խնամակալութիւն մը, և ընկ ու Ամերիկացի 11 ուսուցիչներէ կազմուած ձեռնհաս ուսուցչական խումբ մը, հիմնական դաստիարակութիւն մը կուտայ բոլոր իրեն դիմող հայ աղջիկներուն։ Կ'աւանդուին բնական, իմաստասիրական, չափական և այլ գիտութիւններ։ Մասնաւոր այժ կ'տրուի հայերէն և անգլ. լեզուներուն. կ'ուսուցուին նաև Թուրքերէն և ֆրանսերէն լեզուները։ Վարժարանին երկու ընդարձակ և օդաւէտ շէնքերը, ինչպէս նաև խնամակալութեան երկու թմիկ անդամները մեծապէս կ'աղահովեն աշակերտուհիներուն առողջութիւնը։ Անատոլուի Երկաթուղին, որուն մէկ մասնաճիւղը մինչև քաղաքս կ'երկարի, ճամբորդութիւնը խիստ դիւրին և հաճելի կ'ընծայէ։ Գիշերօթիկներու տարեթոշակն է 12 օսմ. ոսկի, զոր երկու մասնավճարով պէտք է հատուցանել։ Դաշնակի դասի համար 5 կամ 3 ոսկի կ'պահանջուի, դասառութեան թիւին համեմատ։ Երգեհոնի դասի համար $2^1/_2$ ոսկի կ'պահանջուի։ Վարժարանին ԻԱ. տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտ. 13 (Ն. Տ.), Դշ. երեկուընէ։ Վարժարանին նոր յայտագիրն ուզողներուն ձրի կ'ղրկուի։

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպլ Հաուս, Կ. Պոլիս, կամ գրել Տոքդ. Ս. էֆ. Գավալճեանի, Ատենապետ Խնամակալութեան, Աստառաճար։ 12—9

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈԼԷՃ ԱՂՋԿԱՆՑ, ՍԿԻՒՏԱՐ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտ. 15ին։ Գիշերօթիկ աշակերտուհիները կ'ապատուին 14ի երեկոյին։ Հաստատութիւնս մեծ բարեփոխում կրած է կեդրոնական ջեռուցիչի և կազի ներմուծումէն և նոր բաղնիքին շինութենէն ի վեր, որ մայրաքաղաքիս մէջ գտնուածներուն ամենէն ընտիրն է։

Ըստ արժանւոյն ի նկատ կ'առնուի Հայ դպրոցներու մէջ կատարուած գործը, որպէս կ'ներկայացուի այն՝ բերուած վկայականներով։ Գրաբար և աշխարհաբար Հայերէն կ'ուսուցուի խնամով և կատարելապէս։

Գոլէճն ունի երաժշտութեան զօրաւոր ճիւղ մը, ուր կ'աւանդուին դաշնակի, երգեհոնի, ջութակի և երգի դասեր։ Յառաջիկայ տարի մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ըլլայ նաև գծագրութեան և նկարչութեան։ Դարձեալ, ուզողներուն կ'ուսուցուի ձեռագիտութիւն, մեքենայով գրել, սղագրութիւն և առևտրական թղթակցութիւն։

Աւելի տեղեկութիւն խնդրողներ իրենց նամակները գոլէճին Նախագահին ուղղելու են. սա հասցէով. Dr. Patrick, c/o British Post Office, Constantinople. 10—7

Cognac Grec

ՀԻՆ ՔՈՆԵԱՔ

ԳԻՆԻԻ

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ

ՀԵԼԼԷՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Շիշին վրայ պահանջել հելլէն ելմտական պաշտօնատան պաշտօնական պահաւոլը։ 50—15

Camba d'Athènes

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՁԷԹԻ ԵՒ ՕՃԱՌԻ

Տ. ԲԱՐԱՍԹԷՎԱՑԻՏԷՍ

Բէօյիւք Մէյիտ խան, Թիւ 60

Անխարդախ ձէթ և օճառ գնել փափաքողները, պէտք է այս վաճառատունը դիմեն. յիշեալ վաճառատունն արտադրող կեդրոններուն հետ ուղղակի յարաբերութիւն ունենալով, յանձնարարութիւններ կ'ստանձնէ ուզուած քանակութեամբ ձէթի և օճառի համար, որոց ամէնէն ընտիր տեսակէն ըլլալը կ'հաստատէ։

Ապրանքներուն բնակարան յանձնումը վաճառատան կողմէ կ'կատարուի ձրիաբար՝ 150 դահեկանէ վեր գնումներ ընողներուն։ Այն ապրանքները, որոցմէ գոհ չեն մնար գնողները, ետ կ'առնուին փոխարժէքը վճարուելով։

Գիները կ'երևան են և անփոփոխ

Առաջնակարգ ձէթ Այվալըքի	Օխան	7
Էտրէմիտ և Միտիլլիի ձէթ	»	6
Օճառ Կիրիտի	»	$3^3/_4$
Այվալըք և Միտիլլիի օճառ	»	$3^1/_2$
Միտիլլի Բ. տեսակ օճառ	»	$3^1/_4$

Մասնաւոր զեղչ եկեղեցիներու, դըպրոցներու, հիւանդանոցներու և ուրիշ մարդասիրական հաստատութեանց համար եղած գնումներուն։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.—Հարիւր ոսկիի վարձատրութիւն մը պիտի տրուի այն անձին, որ հաստատէ թէ այս վաճառատան կողմէ ծախսուած ապրանքներուն մէջ օտար եւ վնասակար նիւթեր կ'գտնուին։ 12

ԼԱ ՊԱԼՈՒԱԶ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1863 ԻՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ Ի ՊԱԼ (ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ)

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ 15,243,000 ՖՐ

ՎՃԱՐԵԱԼ ԳՈՒՄԱՐ 113,000,000 ՖՐ

Այս ընկերութիւնն ապահովագրութիւններ կ'ընդունի հրդեհի, կազի և շոգեկէյ կաթսաներու պայթման, անչարժ ստացուածքներու, և ամէն տեսակ կարասիի և վաճառքի վրայ։

Ընդհանուր Գործակալ

ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ ի Պոլիս

Ընդհանուր Գործակալ ի Պոլիս

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԵՂԲ.

Ղալիթ Պալըգճի Խան, Թիւ 16—18

100—88

ՀԱՃԻ ՍԱՐԻՄ ՈՐԴԻՔ

Վաճառատուն ժամացոյց և ճոխագոյն ոսկեղէններու

Բերա, Թագսիմ, Թիւ 52 և 54

Այս հանրածանօթ վաճառատունն որ բազմապատկած է իր բոլոր ապրանքի տեսակները, կ'ստանձնէ նաև հարսնիքներու, կնունքներու, տօնային հանդիսութեանց, ինչպէս նաև նմանօրինակ ամէն տօնախմբութեանց մէջ պէտք ըլլալիք չոքարի, անուշեղէնի, լիքէօրի, մասերու և ուրիշ նիւթերու հայթայթումը, ինչպէս նաև սպասարկութիւնը։ ՔԱՏԻ ՁԷՕՐԷՔՆԵՐ կ'պատրաստուին չատ ընտիր։ Հարկ է սակայն օր առաջ ապսպրել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—«Հաճի Սարիմ որդիք» վաճառատունը ո'չ Բերայի մէջ, ո'չ ալ ուրիշ տեղ մասնաճիւղ ունի։ 50—48

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԿԻՆԵՐ ՈՒ ԷՐԻԿ ՄԱՐԴԻԿ

ՄԵԾ ՕԳՈՒՏ ՊԻՏԻ ՔԱՂԵՆ

Հետեւեալ տողերը կարդալով

Բէյրութ, 15 Փետր. 1897

«Երկար ամիսներէ ի վեր գլխու ցաւէ կը տառապէի. միտս կը բաբախէր, բերնիս մէջ գէշ համ մը կար. տառումները մէջքս կը ցաւէր. Քիչ մը վերջ ախորժակս բոլորովին կորեցաւ եւ չնչառութիւնս դժուարացաւ. կերածս կը ծանրանար ստամոքսիս վրայ. Ջիղերս գրգռուած էին ու մինչև լոյս չէի կրնար քնանալ.

Յ Մ. Տառագեն

Ամէն կարգի դեղ փորձեցի եւ ոչ մէկէն օգտուեցայ, երբ բոլորովին յուսահատ՝ մահուան կըսպասէի, բժիշկ մ'ինձ ըսաւ որ, ՔԻՆԻՈՒՄ ԼԱՊԱՐԱՔԸ այժմ ամենաւ դեղերուն առաջինն է եւ թէ քիչ ատենէն առողջութիւնս ու կորովս պիտի վերադառնամ անոր շնորհիւ. ուստի սկսայ առատ իրիկուն մէյմէկ փոքր գաւաթ առնել այս դեղէն. սակայն ոչ մեծ հաւատքով. Չորրորդ օրուընէ սկսաւ այս դեղ իր հիանալի ազդեցութիւնը ցոյց տալու. ստամոքսս սկսաւ հանգստանալ ու բերնիս համը տեղն եկաւ. քիչ ատենէն քունս կանոնաւորուեցաւ եւ ոյժս վերստացայ. մէջքիս եւ գլխուս ցաւերն անհետացան. Քսան օրուան մէջ կատարելապէս առողջացած էի. Հիմայ երկու տարի անցած է եւ այն մահացու հիւանդութիւնը անգամ մ'ալ չեկաւ վրաս. կատարելապէս առողջ եմ։

ՏԻԿԻՆ ՏԱՌՈՒԷՆ

Դաճեակի ուսուցչուհի ի Բէյրութ

Ամէն ճաշէ վերջ փոքրիկ գաւաթ մը ՔԻՆԻՈՒՄ ԼԱՊԱՐԱՔ Quinium Labarraque առնուն դեղէն գործածելով՝ հիւանդութենէ ազատուած անձինք քիչ ատենէն կը վերստանան իրենց ոյժն ու կորովը։ Այս դեղ հինգած եւ յամառ հիւանդութիւնները, անարիւնութիւնը ու տենդն (արըմա) ապահովապէս կը բուժէ եւ անոնց վերադարձը կ'արգիլէ։ Գաղղիոյ բժշկական ակադեմին ստանձնած որ ՔԻՆԻՈՒՄ ԼԱՊԱՐԱՔԻ շնորհիւ յաջողուած դժնդակ հիւանդութիւններ կը բժշկուին, առանց վարանելու գնահատած գայն ինչ որ հազուադէպ պատիւ մ'է եւ յանձնարարեց ամէն երկրի հիւանդներուն վստահաբար գործածել զայն. ուրիշ կազդուրիչ դեղերէն ոչ մէկն արժանացած է այս պատւոյն. Ցկարակազմներ, եւ հիւանդութեան, չարաչար աշխատութեան ու դեղծմանց հետեւանքով տկարացած անձինք, արագ մեծցող պատանիներ ու օրիորդներ, տղաբերքէ ելած կիներ, ծերեր, հիւանդութենէ ապաքինողներ եւ տենդի (արըմա) ենթարկուողներ, անհրաժեշտ է որ գործածեն ՔԻՆԻՈՒՄ ԼԱՊԱՐԱՔԸ Quinium Labarraque. 16—4

ՔԻՆԻՈՒՄ ԼԱՊԱՐԱՔԸ խիստ լեղի է. Ինչ որ կապացուցանէ թէ անոր բաղադրութեան մէջ անխարդախ Քինքինայի առատ հիւթ կայ. ասոր համար խիստ ազդեցիկ է։ Կը ծախուի կէս շիշը 3 եւ մէկ շիշը 6 Ֆրանքի, մայրաքաղաքիս եւ գաւառներու մեծ դեղագործներուն ու մթերանոցներուն մէջ։ Կեդրոնատեղի, Maisou Fiere, 19, Rue Jacob, Paris. 1

ԹԻՒՐԼ ՎԷՌՆ (40)

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊՍԱԿՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԷՆ

ԾՓՈՒԻՆ ԿՂԶԻՆ

ԺԳ.—ԹԱԻԹԻԻ ԱՌՋԵՒ

—Այո՛… բայց պէտք տեսնենք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանն այս անտեղի բախտախնդրութեան, կ'նզրակացնէր միշտ Սէպաստիէն Զորն։

—Է՜հ, թո՛ղ երբեք վախճան չունենայ, իմ բովանդակ փափաքս ա՛յս է, կ'գոչէր Իվէռնէս։

Սդէնօբըրտ—Այլընտ Հոկտ. 17ին, արշալոյսին, կ'հասնի Թաիթիի առջև։ Կղզին կ'երեւի իր հիւսիսային ծովեզերքի կողմէն։ Կ'իչեր, Վէնիւս հրուանդանին փարօսին դիրքը ճշտուեցաւ, և ցերեկը պիտի բաւէր մինչև Բաբիդէ մայրաքաղաքն հասնելու, որ հիւսիս արևմտեան կողմը կ'գտնուի, հրուանդանէն անդին։ Բայց Երևելեաց Խորհուրդն ի նիստ գումարուեցաւ կառավարչին նախագահութեամբ։ Ինչպէս լաւ հասատարակչուած ամէն Խորհուրդ, այս Խորհուրդն ալ երկու կուսակցութեանց բաժնուեցաւ։ Ոմանք, ընդորս և Ճէմ Թէնքըրտօն, արևմուտքի ի նպաստ կարծիք յայտնեցին, այլք, ընդ որս և Նէդ Քըվըրլի, ի նպաստ արևելքի։ Սայըրս Պիքըրտօֆ, որ առաւելապէս ձայն ունի, երբ քուէները բաժնուին, որոշեց Բաբիդէ հասնիլ, հարաւային կողմէն դառնալով կղզիին չուրջը։ Այս որոշում գոհացուցիչ միայն կրնայ պատճառել քառաձայն նուագախումբին, որովհետև պիտի կարենայ ջանանչալ Խաղաղականի այս մարգարտին, Պուկէնվիլի Նոր Կիթէրոյին բովանդակ գեղեցկութեան վրայ։

Թաիթի հարիւր չորս հազար երկու հարիւր տասն և հինգ էկդար մակերևոյթ մ'ունի,— Բարիզի մակերևոյթին գրեթէ խնապատիկը։ Իր բազմամարդութիւնը, որ 1875ին 7600 բնիկ, 300 Ֆրանսացի և 1100 օտարական կ'պարունակէր, այժմ միայն 7000 հոգի է։ Իբրև երկրաչափական ձև, գլխիվայր դարձած կնիւնապատ շիշի մը (կալաբաշ) ձևն ունի. շիշին մարմինն է գլխաւոր կղզին, իսկ նեղ վիզն է Թաթարաու թերակղզին։

Ֆրանսքօլէնն է որ ըրաւ այս բաղդատութիւնը, արքիպելագոսին քարտէսն ուսումնասիրած ատեն, և իր ընկերներն այնքան հիշտ գտան որ Թաիթին մկրտեցին այս նոր անուամբ, «Արևադարձներու շիշը»։

Վարչական տեսակէտով, Թաիթի վեց բաժանմունքներ ունի, քսան և մէկ գաւառներու ստորաբաժանուած, 1842 Սեպտ. 9ի թևարկութեան հաստատումէն ի վեր։ Երբեք չեն մոռցուած այն դժուարութիւններն որք ծագեցան ծովակալ Տիւբըրդի Թուարսի, Բոմարէ թագուհիին և Անգլիոյ միջև, ասուածաչունչ ու բամբակեղէն ծախողի մը թելադրութեամբ, որ Բրիչարտ կ'կոչուէր, և որ Ալֆոնս Քարի «Պիծակներ» անուն վէպին մէջ չատ սրամիտ կերպով ծաղրանկարուած է։

Բայց ասիկա հին պատմութիւն է, նոյնքան մոռացութեան մէջ ինկած որքան անգլաւաղքան համբաւաւոր դեղավաճառին գործերն ու չարժումները։

Սդէնօբըրտ Այլընտ կրնայ, առանց վտանգի, մինչև մէկ մղոն մօտենալ Թաիթի կղզիին եզերքներուն։ Այս կղզին արդարև կ'հանգչի բսայուն խարսխի մը վրայ, որուն չուրջերն ուղղորդ կ'էջնեն Ովկիանոսին խորը։ Բայց կղզիին այսքան մօտենալէ առաջ, միլիառատէրները կրնան հիացմամբ դիտել անոր հոյակապ զանգուածը, լեռները, որք բնութենէն աւելի առատաձեռնօրէն նպաստուած են քան Սանտուիչ կղզիններուն լեռները, անոր կանաչազարդ կատարները, անտառախիտ կիրճերը, սարերը, որք վէթխարի մայր—եկեղեցիի մը սրածայր աշտարակներուն պէս կ'բարձրանան, ինչպէս նաև խեղճերուն դէմ փրփրող ալիքներուն ալիտակ փրփուրէն ստորոտ նաւերեւակներուն գօտին։

Այն օրը, արևմտեան եզերքը քերելով, Թրիպոր—Հարպըրի չրջակայքը հասնելով, հետաքրքիրները, ակնոցները աչքերնին,— և Բարիզցիներուն իբրաքանչիւրն ալ իրենն ունէր— կ'չտեսագրգռուին ծովեզերքին հազարումէկ մանրամասնութիւններով. կ'դիտեն Բապէնոյի գաւառակը որուն գետակը կ'նշմարուի իր լայն հովտին մէջ։ Լեռներուն խարոխոխէն սկսեալ, այս գետ կ'թափի Ովկիանոսին մէջ ա՛յն տեղը, ուր խութերը կ'պակսին քանի մը մղոն տարածութեան մը վրայ։ Հիգիա, չատ ապահով նաւահանգիստ մը, ուսկից մխիթարներով նաւերնէ կ'արտածուի Սան—Ֆրանչիսքօ։ Մահանէնա, ուր կղզիին երկրակալութիւնը, 1845ին, ի գլուխ Թլաբնիկներուն դէմ ահարկու ճակատամարտով մը։

Միջօրէէն ետքը կ'հասնին Թարավաոի նեղ պարանոցին կողմը։ Թերակղզիին չուրջը դառնալով, հրամատար Սիմքոէ բաւական կ'մօտեննայ անոր, որպէս զի միլիառատէրները կարենան սքանչանալ Թաութիրա գաւառակին բարերեր դաշտերուն և բազմաթիւ գետակներուն բովանդակ չքեղութեան վրայ։ Թաթարաու իր բուսոտ խարսխին վրայ կանգնած, վեհուքն կերպով վեր կ'բարձրացնէ իր մոռած խառնարաններուն դիրբրուկ կողերը։

Յետոյ, երբ արեւն հորիզոնին վրայ կ'խոնարհի, լեռներուն կատարները վերջին անգամ մ'ալ ծիրանի կ'ներկուին, ձոյները կ'մեղմանան, գոյները տաք և թափանցիկ մշուշի մը մէջ կ'ձուլուին։ Շատ չանցած, այլևս խառնաչփոթ զանգուած մ'է միայն, որուն օդացիր գոլոր. շիները, նարնջենիներու և կիտրոնենիներու բոյրով, ալեցուած, կ'ծաւալին ու կ'ծաւալին երեկոյեան սիւքին հետ։ Շատ կարճատև վերջալոյսէ մը ետքը, խորունկ մթութիւն մը կ'տիրէ։

Սդէնօբըրտ Այլընտ այն ատեն կ'անցնէր հարաւ—արևելեան ծայրագոյն հըրուանդանէն, և յաջորդ օրը պարանոցին արևմտեան եզերքին առջև չարժումներ կ'կատարէ ա՛յն ժամուն իսկ երբ արևը կ'ծագէր։

Թարավաո գաւառակը, յոյժ մշակուած և բազմամարդ, իր գեղեցիկ ուղիները ցոյց կուտայ նարնջենիներու պուրակներուն մէջէ, որք զայն կ'միացնեն Բաբէարի գաւառակին։ Ամէնէն բարձր կէտին վրայ կ'կանգնի բերդ մը, որ պարանոյին երկու կողերուն վրայ կ'իշխէ և պաշտպանուած է քանի մը թնդանօթներով, որոնց բերանները որմնածակերէն դուրս կ'հակին պղինձէ խողովակներու պէս։ Խորը կը թաքչի Ֆաէդօն նաւահանգիստը։

—«Ինչո՞ւ համար արեգակնային կառաքին տյս յանձնապատան կառապանին անունը կ'ճառագայթէ այս պարանոցին վրայ», հարցուց մտովի Իվէռնէս։

Ծփուն կղզին, օրն ի բուն դանդաղ գնացքով, կ'հետևի Թաիթի արևմտեան եզերքներուն։ Նոր գաւառակներ կ'պարզեն իրենց այլազան դիրքերը, ինչպէս Բաբէիրի, տեղ տեղ ճախճախուտ դաշտավով, Մաթաիէա, ընտիր նաւահանգիստ, յետոյ լայն հովիտ մը, որուն մէջէն կ'անցնի Վէհիրիա գետակը, և խորն ալ կ'երևի այն հինգ հարիւր մեդր բարձր լիճը, տեսակ մը լողարանի (լըճակ) տեղ, որ իր գլխուն վրայ կ'կրէ կէս քիլոմեդր չրջագիծով լճակն մը։ Այս նախկին խառնարանը, որ անտարակոյս անուշ ջուրով լեցուն է, ըստ երևոյթին ծովուն հետ ոև է հաղորդակցութիւն չունի։

Աճօրաօնօ գաւառակէն ետքը, որ բաժնակի ընդարձակ մշակութեանց յատկացուած է և Բաբարա գաւառակէն վերջ, որ մանաւանդ երկրագործական չահագործութեանց սահմանուած է, Սդէնօբըրտ—Այլընտ, Մարա հրուանդանէն անդին, կ'նչմարէ Բաբավէտոյի մեծ հովիտը, որ Տիադէմ լեռնէն անջատուած է և Բունարիօն գետակէն կ'ոռոգուի։ Թաարաւնայէ, Թաթաօ հրուանդանէն, Ֆաայի գետաբերանէն անդին, հրամատար Սիմքոէ թեթևապէս կ'խոտորի դէպի հիւսիս—արևելք, ճարտարօրէն խոյս կուտայ Մոդու—Իւտա կղզեակէն, և երեկոյեան ժամ 6ին կանգ կ'առնէ այն խարամին առջև որ Բաբիթէի ծոցը կ'տանի։

Խրամին բերանը, բուսոտ խութերու կամիտ ծամածռութեանց մէջ, որբչակի կ'երևի ա՛յն ջրանցքը զոր մինչև Ֆարէնդէի ծայրը կ'պաշտպանեն անգործածելի դարձած թնդանօթներ։ Աւելորդ է ըսել թէ էթէլ Սիմքոէ, իր քարտէսներուն շնորհիւ, պէտք չունի դիմելու այն նաւավիղներուն որոնց նաւակները ջրանցքին բերանը կ'երթևեկեն։ Սակայն մակոյկ մը դուրս կ'ելնէ, որ խելքին վրայ կ'կրէր դեղին դրոշ մը։ Առողջապահական մակոյկն է, որ տեղեկութիւն առնելու կուգայ Թրիպոր—Հարպըրի ստորոտը։ Թաիթիի իշխանութիւնք չատ խիստ են, և ոչ ոք կրնայ ցամաք ելնել, մինչև որ առողջապահական բժիշկը, նաւահանգստի սպային հետ ընկերակցութեամբ, ազատ անցագիր չտայ։

Թրիպոր—Հարպըր երթալուն պէս, այս բժիշկն յարաբերութեան կ'մտնէ իշխանութեանց հետ։ Պարզ ձևակերպութիւն մ'է այս։ Հիւանդ չկայ ո'չ Միլիառ—Սիթիի մէջ ո'չ ալ չրջակայքը։ Ամէն պարագայի մէջ, համաճարակ հիւանդութիւնները, քօլէրա, ինֆլուէնցա և դեղին տենդ, բոլորովին անծանօթ են հոն, ուստի մաքուր անցագիր կ'տրուի ըստ սովորութեան։ Բայց որովհետև գիշերը, վաղանցիկ վերջալոյսէ մը վերջ, արդարապէս խոր մթութեան մէջ կ'իյնայ, ցամաք ելնելու գործը կ'թողուի յաջորդ օրուան, և Սդէնօբըրտ—Այլընտ կ'ննջէ, սպասելով արևին ծագման։

Արշալոյսին, թնդանօթի բամբիւններ կ'թնդան։ Յռուկին հրետանին է որ քսան և մէկ հարուածներով կ'ողջունէ Ընդհանուր կղզիներուն (Իլ Սու—լը—Վան) խումբը, և ֆրանսական թևարկութեան մայրաքաղաքը՝ Թաիթին։ Միևնոյն ատեն, դիտարանին աշտարակին վրայ, ոսկի արևով դրօշն երեք անգամ վեր կ'ելնէ վար կ'իջնէ։

Թաիթիի մեծ ջրանցքին ծայրը, Անսպիւսքօսի հրետանին, հարուած առ հարուած կ'փոխանակէ Սդէնօբըրտ Այլընտի ողջոյնը։ Առաւօտեան առաջին ժամերէն սկսեալ, մեծ բազմութիւն մը խռնուած է Թրիպոր—Հարպըրի մէջ։ Թրամուէյները հոն կ'բերեն զբօսաչրջիկներու անհագին բազմութիւն մը, արքիպելագոսին մայրաքաղաքն այցելելու համար։

Թարգմ. Բ. Մ. ՓՕՋԱՃԵԱՆ (Շար.)